KUMĀRASAMBHAVAM — CANTO-V

VIDYĀRATNA
PANDIT S. RANGACHAR, M.A.

SSS

Samskrita Sahitya Sadana
2, DEVAPARTHIVA ROAD, CHAMARAJAPURAM
MYSORE—4

Rs. 2-00

कुमारसंभवे महाकाव्ये

पञ्चमः सर्गः

With Introduction, Translation, Notes, &c.
by

VIDYĀRATNA S. RANGACHAR, M.A.

Samskrita Sahitya Sadana
2, DEVAPARTHIVA ROAD, CHAMARAJAPURAM
MYSORE — 4

FIRST EDITION 1948
REVISED FOURTH EDITION 1965

*

कालिदासगिरां सारं कालिदासः सरस्वती ।
चतुर्मुखोऽथवा साक्षात् विदुर्नान्ये तु मादृशाः ॥

The in-most meaning of Kālidāsa's words, Kālidāsa and the Goddess of learning know. Or, the very Creator (alone) knows; not at all others like myself.

— *Mallinātha* (the commentator on Kālidāsa's Kāvyas)

ಕಾಳಿದಾಸನ ಮಾತುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತಿ ಬಲ್ಲರು. ಅಥವಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮ (ಮಾತ್ರ) ಬಲ್ಲ; ನನ್ನಂತಹ ಇತರರಲ್ಲ.

— (ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ) ಮಲ್ಲಿನಾಥ

**

PRINTED BY
SAMSKRITA SAHITYA SADANA
2, DEVAPARTHIVA ROAD CHAMARAJAPURAM, MYSORE 4

INTRODUCTION

PRELIMINARY

In Sanskrit, any literary composition is generally called *Kāvya*. This Kāvya is of two kinds,—*Dṛs'ya and S'ravya*. The 'seeable' literary writings such as the drama belong to the former group, while the 'hearable ones' comprising of *Gadya* (prose), *Padya* (poetry) and *Campū* (prose interspersed with poetry) belong to the latter. The padya or metrical composition again is of two kinds in accordance with its length—(1) *Mahākāvyas* (long poems) and (2) *Khaṇḍakāvyas* (short poems). Kālidāsa's Meghadūta is a khaṇḍakāvya, while his Kumārasambhava is a mahākāvya.

THE MAHĀKĀVYA

A [1]mahākāvya must consist of not less than eight and not more than thirty cantos. The stanzas in each canto may range between thirty and two hundred. The poem may deal with the life of a single hero or with the account of a whole race of kings. The verses in any canto must be of a uniform metre which may be altered at the end of the canto. The close of every canto must suggest the subject matter of the succeeding one. *S'ṛṅgāra*, *Vīra* or *S'ānta* should be the predominant sentiment in the poem

---

[1] सर्गबन्धो महाकाव्यमुच्यते तस्य लक्षणम् ।
आशीर्नमस्क्रियावस्तुनिर्देशो वापि तन्मुखम् ॥
इतिहासकथोद्भूतमितरद्वा सदाश्रयम् ।
चतुर्वर्गफलायत्तं चतुरोदात्तनायकम् ॥
नगरार्णवशैलर्तुचन्द्रार्कोदयवर्णनैः ।
उद्यानसलिलक्रीडामधुपानरतोत्सवैः ॥
विप्रलम्भैर्विवाहैश्च कुमारोदयवर्णनैः ।
मन्त्रदूतप्रयाणाजिनायकाभ्युदयैरपि ॥

whose object must be the attainment of the four puruṣārthas, namely, *Dharma*, *Artha*, *Kāma* and *Mokṣa*. The poem ought to be embellished with abundant figures of speech. It ought to contain descriptions of cities, seas, mountains, seasons, the rise of the sun and the moon, gardens, water-sport, drinking, love-sport, festivities, separation of lovers, marriages, birth of a son, counsels, the mission of ambassadors and the victories of war-lords. Such a *Kāvya*, it is stated will live to eternity.

KĀLIDĀSA

KĀLIDĀSA'S DATE

It is a pity that nothing can be stated with definiteness about the life or date of Kālidāsa. The several accounts of his life thatwe have are all legends and unreliable stories. Regarding his date we are only in the region of conjecture and no more. Several theories have been advanced by eminent scholars of both West and East, to determine the date of Kālidāsa, but none of them has merited undisputed acceptance. These theories assign Kālidāsa to different periods besween the 8th cent. B.C. and 11th cent .A.D.[2]

In most of these theories we find that the theorists are particular of associating their views with some Vikramāditya or other as Kälidāsa's patron, not being able to set aside

---

अलंकृतमसंक्षिप्तं रसभावनिरन्तरम् ।
सर्गैरनतिविस्तीर्णैः श्रव्यवृत्तैस्सुसन्धिभिः ॥
सर्वत्र भिन्नवृत्तान्तैरुपेतं लोकरञ्जनम् ।
काव्यं कल्पोत्तरस्थायि जायते सदलंकृति ॥
न्यूनमप्यत्र यैः कैश्चिदङ्गैः काव्यं न दुष्यति ।
यद्युपात्तेषु संपत्तिराराधयति तद्विदः ॥

(Kāvyādars'a, I. 14–20)

[2] For details, see our 'Outlines of the History of Classical Sanskrit Literature' 1964 Edn.

the tradition that he enjoyed the patronage of Vikramāditya.[3] It is not unlikely that Kālidāsa has paid his tribute to this patron of his in the title of his play Vikramorvas'īyam. But as there have been several Vikramādityas, this tradition by itself does not help us to fix the date of Kālidāsa. One king Vikramāditya started the era known after him, which commences from 57 B.C. A good many scholars are inclined to think that this king was our poet's patron. In support of this view, it is pointed out that the law of inheritence as detailed in the S'ākuntalam Act VI, that the property of a person who died childless would go to the king, was current in or about the 1st cent. B.C. Moreover, the Bauddha poet As'vaghoṣa (beginning of the 2nd cent. A.D.) has, in all likelihood, borrowed his ideas from Kālidāsa, as the latter has been recognised as an original poet borrowing his subjects only from ancient authors like Vālmīki. These tend to show that Kālidāsa might have lived in the first cent. B.C. So, this may be taken as the upper limit for Kālidāsa's date.

To fix the lower limit for the date of Kālidāsa, we have some reliable grounds. The Buddhagayā inscription dated 472 A.D. of Mahānāman mentions Kālidāsa's name. Vatsabhatti's (Mandassor) inscription dated 473 A.D. betrays the influence of the Meghasandes'a of Kālidāsa. Bāṇa (c 6C0 A.D.) refers to Kālidāsa in the introductory verse no. 16 of his Harṣacarita. The Aihole inscription of 634 A.D. clearly mentions Kālidāsa's name along with Bhāravi's. Daṇdin again refers to Kālidāsa in his Avantisundarikathā. From these evidences, we may safely conclude that Kālidāsa must have lived before the middle of the 5th century A.D. at the latest.

---

[3] धन्वन्तरि-क्षपणक+अमरसिंह-शङ्कु-वेतालभट्ट-घटकर्पर-कालिदासाः ।
ख्यातो वराहमिहिरो नृपतेः सभायां रत्नानि वै वररुचिर्नव विक्रमस्य ॥

The two limits mentioned above are, at present, generally accepted. The period thus arrived at, viz., 56 B.C. to 450 A.D. (5 centuries), is no doubt too long. But, in the absence of very reliable evidences, assigning Kālidāsa to any particular date or century would only be conjectural.

KĀLIDĀSA'S LIFE

There is a legend according to which Kālidāsa was an illiterate, but was somehow married to an obstinate princess who abandoned him finding that he had no education at all. Thereupon he devoted himself to the worship of Kāli who blessed him with literacy and poesy. Thus he became a *Kāli-dāsa*[4] and returned to his wife who put him the question *Asti kaṣ'cit vāgarthah ?*, in reply to which it is stated that he repeated the same words in the same order but in the affirmative, and that he later composed the three Kāvyas — 1) *Kumārasambhava*, 2) *Meghadūta and* 3) *Raghuvamṣ'a*, with each one of those words at the commencement of the first verses of them respectively.

There is also a tradition that the poet's parents, who were childless for a long time, named their son Kāli-dāsa, as he was born by the grace of Kālī whom they worshipped with devotion.

---

[4] It is more likely that he devoted himself to the worship of Mahākāla of Ujjain, by whose grace he secured an able *Guru* who made him learned. In recognition of this grace of Mahākāla, he must have adopted the pen-name Mahākāladāsa or simply Kāla-dāsa, which, at the hands of later scribes, became Kāli-dāsa, *Kāla's* name being not so very popular as *Kālī's*. This close association of Kālidāsa with Ujjaini and the Mahākāla (S'iva) temple accounts for his glorious description of the city, the temple of Mahākāla, the worship there etc., in the Meghasandes'a I 35–39. There is a reference to this Mahākāla even in Raghuvams'am VI 34.

We can gather some information about Kālidāsa's life from his own writings. His repeated reference to Ujjain indicates that he must have spent at least a part of his life in that city. His dwelling upon the charms of that city in his Meghadūtam makes it clear that he loved it much. His description of the *tour* about the whole of India and even into the regions beyond the borders of India in the Raghuvams'am, makes any one believe that Kālidāsa himself must have made such a grand tour. Mountains seem to have impressed him deeply. As acutely observed by a critic, he is the only Sanskrit poet who has described a certain flower (the saffron) which is exclusively Kashmirian.

There can be no doubt that Kālidāsa had extensive education and that he had mastered rhetoric, dramatic theory, and the science of grammar the chief of all sciences. He seems to have had besides the knowledge of law and Astronomy, proficiency in the profound and subtle systems of philosophy. If his Kumārasambhava is S'ivaistic, his Raghuvams'a is Viṣṇuite. If the hymn to Viṣṇu in the latter work is expressing Vedantic monism, the hymn to Brahma in the former expresses the dualism of the Sāṅkhyas. The Buddhistic and Yoga doctrines are all mentioned here and there. Therefore we may observe that in matters of religion and philosophy, Kālidāsa was of an unbiassed mind.

WORKS OF KĀLIDĀSA

More than forty works are attributed to Kālidāsa; but critics acknowledge only seven of them as his. They are—

1–3.	*Three dramas*—	1. Mālavikāgnimitram
		2. Vikramorvas'īyam
		3. Abhijñāna S'ākuntalam
4–5.	*Two Mahākāvyas*—	1. Raghuvams'am and
		2. Kumārasambhavam
6–7.	*Two Khaṇḍakāvyas*—	1. Meghadūtam and
		2. Ṛtusamhāram

THE KUMĀRASAMBHAVAM

The Kumārasambhavam written by Kālidāsa is a Mahākāvya. The printed editions contain 17 cantos, although some believe that the work extended over 22 cantos. But only the first seven of them are probably Kālidāsa's. Mallinātha has not commented upon the last nine cantos. But that may be on account of the amorous character of the sentiments there expressed which renders them unsuitable for educational purposes for which Kālidāsa's works are widely used. The 8th canto is by some people regarded as Kālidāsa's and it may be so, for, it is quoted by Vāmana (8th cent. A.D.)

Numerous commentaries have been written on Kālidāsa's kāvyas. *Mallinātha's* is the most popular among all of them.

As the name signifies, the poem deals with the birth of Kumāra, the war-god. The first seven sargas are devoted to the courtship and wedding of S'iva and Pārvatī, the parents of Kumāra. Description is the outstanding characteristic of this work. The last ten cantos are of an excessively erotic character. The poem concludes with the destruction of Tāraka the demon, by Kumāra.

The material for this work is drawn mostly from the S'aivite purāṇas and largely from the S'ivapurāṇa from which parallel passages have been quoted in the notes.

FIRST CANTO—The poem begins with a vivid description of the great mountain Himālaya and then dwells on the beauty of Pārvatī, his daughter. When she is of age, she goes at the command of her father to wait on S'iva who is performing severe penance on a peak of the Himālaya.

SECOND CANTO—*Brahma's self-revelation :* At this time, the gods go to Brahma, the Creator, and praise him. Brahma receives their worship graciously and asks the

reason for their coming. Guru, the spokesman of the gods, explains to Brahma how a great demon named Tāraka is troubling the world, and how helpless they are in opposing him. They have tried the most extravagant propitiation and found it useless.

Brahma explains to them that it was his own boon that had made Tāraka so troublesome to them and as such that he can take no steps against him personally. He however assures them that a son shall be born to S'iva and Pārvatī and that he shall lead the gods to victory. The gods are perforce satisfied with this answer. Indra mentally communicates with the god of love and gets him into his presence.

THIRD CANTO—Cupid is received by Indra honourably and acquainted with the purpose for which he was summoned. He is asked to inflame S'iva with passion for Pārvatī. Then, he, accompanied by his wife Rati and comrade Spring (Vasanta), sets out on his mission. On their reaching the mountain-peak, the whole region gets filled with vernal glory and all show the influence of Cupid. S'iva is the only one who is unmoved. After some time Pārvatī comes and S'iva relaxes his meditation. Cupid seizing this opportunity prepares to discharge his Sammohana arrow at S'iva. But S'iva notices him and through his third eye darts a terrible fire which consumes him. Rati, wife of Cupid, falls into a deep swoon. S'iva disappears from there and the discomfitted Pārvatī returns home.

FOURTH CANTO—The goddess of love, Rati—wife of Cupid, recovers from the swoon and pours forth heart-rending lamentations for her dear husband.

FIFTH CANTO—(1) Pārvatī, an eye-witness to all the above, reproaches her loveliness, for, 'beauty is fruitless when it cannot bind the lover'. (2) She at once

resolves to practise penance,—'the only means of securing such love and such a husband'. (3-5) Her mother tries in vain to dissuade her. (6-7) With the permission of her father she puts on the bark drest of a hermit, and accompanied by two of her friends, retires to a peak (thereafter called *Gaurī-S'ikhara*) of the Himālaya. (8-18) At first she observes an ordinary type of penance. (19-29) Then she takes to a more severe type of austerities paying no heed to the delicacy of her own body and surpasses in penance even the very great sages. (30) At this stage a Brahmin (Jaṭila) visits her in her hermitage. (31) Pārvatī receives him respectfully. (32-50) The Brahmin addresses Pārvatī, after the usual formalities, declaring that she amply illustrated the truth that beauty is never for a sinful conduct, and was a worthy example even to great sages. Next, claiming to be Pārvatī's friend, the Brahmin tells her that he is at a loss to know the purpose of her penance, as she seems to have every thing that a person may desire for. After examining all possible objects she might have in view for doing such rigid penance in the prime of her youth, the Brahmin wonders if she is doing all that only to secure a husband of her choice. Then promising to give her half of his own penance to help her in the realisation of her object, he asks her to mention the person she wished to marry. (51-52) Pārvati being shy, asks her maid to answer for her. (52-61) The maid acquaints him with the love of Pārvatī for S'iva, her failure to obtain his love, and her resorting to the means of penance finally. (62) The Brahmin (who is no other than S'iva himself) is overjoyed to hear this, but not showing his feelings outwardly asks Pārvatī whether all that is a fact or a mere joke. (63-64) This time Pārvatī herself replies briefly but clearly, saying that he has heard just the truth and that her ambition is to rise to the highest position by marrying S'iva.

(65-72) The Brahmin tries to dissuade Pārvatī from her resolve by recounting many of the dreadful and inauspicious aspects of S'iva's person and by contrasting every one of them with the most beautiful and auspicious ones of Pārvatī. He finally advises her to think of marrying some othes worthy person with very good fortune. (74-81) Pārvatī'r anger is awakened by this. She draws away her sight from the Brahmin, but all the same replies to every one of his arguments and ably defends herself and her lover and tells him that the lives of the great are just a riddle to ordinary men. (83-86) The Brahmin is about to say something in reply to this eloquent defence, but Pārvatī, observing that it is a sin even to lend one's ears to a person speaking ill of the great, tries to move away from the place. At once the Brahmin throws off his disguise and appearing as S'iva holds her smilingly by the hand. His love for her is declared. This makes Pārvatī forget all fatigue and become quite fresh and happy on the attainment of her heart's desire.

निर्गतासु न वा कस्य कालिदासस्य सूक्तिषु ।
प्रीतिर्मधुरसार्द्रासु मञ्जरीष्विव जायते ॥

"Where find a soul that does not thrill
In Kālidāsa's verse to meet
The smooth inevitable lines
Like blossom-clusters, honey sweet ? "

—*Bāṇa's Harṣacarita*

The Back-ground—The gods were very much oppressed by a demon named Tāraka who had grown very troublesome having obtained from Brahma a boon by which he could not be killed by any one other than an infant of less than seven days old. So the gods approached Brahma himself for relief, who told them that only the progeny of S'iva would be able to lead the gods' forces to a battle with Tāraka and come out victorious. He advised Indra, the leader of the gods, to see that S'iva, who was practicing severe penance on a peak of the Himālaya mountain, was made to fall in love with Pārvatī, who, being yet unwed, was serving S'iva in his Ās'rama with the determination to marry him and none else. Thereupon Indra sent *Manmatha* to do his best in the matter of disturbing S'iva's penance and making him fall in love with Pārvatī who was endowed with a fascinating beauty, a captivating look, a graceful and charming personality and youthful attractions. Manmatha obeyed; assisted by his comrade Vasanta, he succeeded in disturbing the penance of S'iva. But alas! S'iva, instead of being tempted by the feminine charms of the youthful and beautiful Pārvatī standing nereby, opened his third eye (which was on his fore-head) and in a second burnt Manmatha to ashes. Soon after this, S'iva resumed his penance with greater rigour and discipline. Pārvatī was an eye-witness to all this. She saw how her beauty had failed to attract S'iva whom she loved and wished to marry. At this stage, the fifth canto of Kumārasambhava begins.

श्रीः

कुमारसंभवे महाकाव्ये

पञ्चमः सर्गः

तथा समक्षं दहता मनोभवं
पिनाकिना भग्नमनोरथा सती ।
निनिन्द रूपं हृदयेन पार्वती
प्रियेषु[1] सौभाग्यफला हि चारुता ॥ १ ॥

[1] प्रिये हि

Pārvatī, baffled in her ambition by S'iva thus burning Cupid before her very eyes, reproved her beauty in her own mind. For, only that is beauty which is productive of love (lit. graciousness) in the lover. [1]

ತಥಾ=ಆ (ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ) ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮನೋಭವಂ=ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸಮಕ್ಷಂ=ತನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ದಹತಾ=ಸುಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಿನಾಕಿನಾ=ಪಿನಾಕಪಾಣಿಯಾದ ಶಿವನಿಂದ ಭಗ್ನಮನೋರಥಾ ಸತೀ=ಆಶಾಭಂಗ ಹೊಂದಿದವಳಾಗಿ ಪಾರ್ವತೀ=ಪಾರ್ವತಿಯು ಹೃದಯೇನ=ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ರೂಪಂ=ತನ್ನರೂಪವನ್ನು ನಿನಿಂದ=ನಿಂದಿಸಿದಳು; ಹಿ=ಯಾತಕ್ಕೆಂದರೆ ಪ್ರಿಯೇ=ಪ್ರಿಯನಲ್ಲಿ ಸೌಭಾಗ್ಯಫಲಾ=(ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬ) ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಫಲವುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೇ ಚಾರುತಾ ಹಿ=ಸೌಂದರ್ಯವಲ್ಲವೇ? [I]

इयेष सा कर्तुमवन्ध्यरूपतां
समाधिमास्थाय तपोभिरात्मनः ।
अवाप्यते वा कथमन्यथा द्वयं
तथाविधं प्रेम पतिश्च तादृशः ॥ २ ॥

She desired to render her beauty fruitful through penances by practising concentration of mind. How else can these two things be obtained? —(two things) viz., such love and such a husband?

ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯೂ ಸಮಾಧಿಂ=ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತತೆಯನ್ನು ಆಸ್ಥಾಯ=ಅವಲಂಬಿಸಿ ತಪೋಭಿಃ=ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮನಃ=ತನಗೆ ಅವಂಧ್ಯ-ರೂಪತಾಂ=ವಿಫಲವಾಗದ ಸೌಂದರ್ಯವಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಕರ್ತುಂ=ಉಂಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು (ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯ ಸಫಲವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು) ಇಯೇಷ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಳು. ಅನ್ಯಥಾ=ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಥಾವಿಧಂ ಪ್ರೇಮ=ಆ ಬಗೆಯ ಪ್ರೇಮ ಚ=ಮತ್ತು ತಾದೃಶಃ ಪತಿಃ=ಆ ಬಗೆಯ ಪತಿ (ಎಂಬ) ದ್ವಯಂ=(ಈ) ಎರಡೂ ಕಥಂ ವಾ=ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಅವಾಪ್ಯತೇ=ಹೊಂದಲ್ಪಡುತ್ತದೆ? [2]

निशम्य चैनां तपसे कृतोद्यमां
सुतां गिरीशप्रतिसक्तमानसाम् ।
उवाच मेना परिरभ्य वक्षसा
निवारयन्ती महतो मुनिव्रतात् ॥ ३ ॥

Menā, having heard that (her) daughter with her mind set on S'iva was preparing for asceticism, spoke, after embracing her by the chest, dissuading her from (undertaking) the great vow of a sage.— [3]

ಗಿರೀಶ-ಪ್ರತಿಸಕ್ತ-ಮಾನಸಾಂ=ಶಿವನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವಳೂ ಚ=ಮತ್ತು ತಪಸೇ=ತಪಸ್ಸುಮಾಡಲು ಕೃತೋದ್ಯಮಾಂ=ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರುವವಳೂ ಆದ ಸುತಾಂ=ಮಗಳ (ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು) ನಿಶಮ್ಯ=ಕೇಳಿ ಮೇನಾ=(ಪಾರ್ವತಿಯ ತಾಯಿಯಾದ) ಮೇನೆಯು ಏನಾಂ=ಅವಳನ್ನು ವಕ್ಷಸಾ=ಎದೆಗೆ ಪರಿರಭ್ಯ=ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಮಹತಃ=ಮಹತ್ವಪೂರಿತವಾದ

ಮುನಿವ್ರತಾತ್=ಮುನಿಗಳ ವ್ರತ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ನಿವಾರಯಂತೀ=(ಅವಳನ್ನು) ನಿವಾರಿಸುತ್ತಾ ಉವಾಚ=(ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ) ಹೇಳಿದಳು.

मनीषिताः सन्ति [1]गृहेषु देवता-
स्तपः क्व वत्से क्व च तावकं वपुः ।
पदं सहेत भ्रमरस्य पेलवं
शिरीषपुष्पं न पुनः पतत्रिणः ॥ ४ ॥

[1] गृहेऽपि

"The gods desired (by you) are in (our own) houses. O my child, where is asceticism and where is your (tender) body? The delicate S'IRĪṢA flower may endure the footstep of the bee, but not that of a bird." [4]

ವತ್ಸೇ=ಎಲೈ ಮಗಳೇ! ಮನೀಷಿತಾಃ=(ನಮಗೆ) ಇಷ್ಟರಾದ ದೇವತಾಃ=ದೇವತೆಗಳು ಗೃಹೇಷು (ಏವ)=(ನಮ್ಮ) ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಸಂತಿ=ಇದ್ದಾರೆ. ತಪಃ=ತಪಸ್ಸು ಕ್ವ=ಎಲ್ಲಿ? ಚ=ಮತ್ತು ತಾವಕಂ=ನಿನ್ನ (ಈ ಕೋಮಲವಾದ) ವಪುಃ=ಶರೀರವು ಕ್ವ=ಎಲ್ಲಿ? ಪೇಲವಂ=ಸುಕುಮಾರವಾದ ಶಿರೀಷಪುಷ್ಪಂ=ಶಿರೀಷಪುಷ್ಪವು ಭ್ರಮರಸ್ಯ=ದುಂಬಿಯ ಪದಂ=ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಸಹೇತ=ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಪತತ್ರಿಣಃ=ಹಕ್ಕಿಯ (ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು) ನ ಪುನಃ=ಎಂದಿಗೂ ತಡೆಯಲಾರದು. [4]

इति [1]ध्रुवेच्छामनुशासती सुतां
शशाक मेना न नियन्तुमुद्यमात् ।
क ईप्सितार्थस्थिरनिश्चयं मनः
पयश्च निम्नाभिमुखं प्रतीपयेत् ॥ ५ ॥

[1] व्रतेच्छां

Menā, thus exhorting her daughter of firm desire, was unable to restrain her from her attempt. Who can reverse the mind which is with a firm

resolution for the desired object, or water flowing downwards? [5]

ಧ್ರುವೇಚ್ಛಾಂ=ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಸುತಾಂ=ಮಗಳಿಗೆ ಇತಿ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ ಅನುಶಾಸತೀ=ಅನುನಯದಿಂದ ತಿಳಿಯ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮೇನಾ=ಮೇನೆಯು ಉದ್ಯಮಾತ್=ಅವಳ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ನಿಯಂತುಂ=ತಡೆಗಟ್ಟಲು ನ ಶಶಾಕ=ಶಕ್ತಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈಪ್ಸಿತ+ಅರ್ಥ-ಸ್ಥಿರ-ನಿಶ್ಚಯಂ=ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಪದಾರ್ಥ ಹೊಂದಲು ದೃಢವಾದ ನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳ ಮನಃ=ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಚ=ಮತ್ತು ನಿಮ್ನ+ಅಭಿಮುಖಂ=ಹಳ್ಳದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಪಯಃ=ನೀರನ್ನೂ ಕಃ=ಯಾವನು ತಾನೇ ಪ್ರತೀಪಯೇತ್=ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬಲ್ಲ? [5]

कदाचिदासन्नसखीमुखेन सा
मनोरथज्ञं पितरं मनस्विनी ।
अयाचतारण्यनिवासमात्मनः
फलोदयान्ताय तपस्समाधये ॥ ६ ॥

Once, that fixed-minded Pārvati through an attendant maid, begged (leave) of her father, who knew her desire, for her residing in a forest to observe active concentration to last until the achievement of the (desired) fruit. [6]

ಕದಾಚಿತ್=ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಸಾ=ಆ ಮನಸ್ವಿನೀ=ದೃಢವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಪಾರ್ವತಿಯು ಆಸನ್ನ-ಸಖೀ-ಮುಖೇನ=ತನ್ನ ಹತ್ತಿರವೇ ಇದ್ದ ಸಖಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಮನೋರಥಜ್ಞಂ=ತನ್ನ ಮನೋರಥವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಪಿತರಂ=ತಂದೆಯನ್ನು ಫಲೋದಯ+ಅಂತಾಯ=ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಫಲದೊರೆತ ಮೇಲೆಯೇ ಮುಗಿಯುವ ತಪಃ-ಸಮಾಧಯೇ=ತಪಸ್ಸಮಾಧಿಗಾಗಿ ಆತ್ಮನಃ=ತನ್ನ ಅರಣ್ಯನಿವಾಸಂ=ಅರಣ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ಅಯಾಚತ=(ಅನುಮತಿ) ಬೇಡಿದಳು. [6]

अथानुरूपाभिनिवेशतोषिणा
कृताभ्यनुज्ञा गुरुणा गरीयसा ।
प्रजासु पश्चात्प्रथितं तदाख्यया
जगाम गौरीशिखरं शिखण्डिमत् ॥ ७ ॥

Then, permitted by her worthy father pleased with her fitting determination, Gaurī went to a peak full of pea-cocks, which was subsequently known after her name (as GAURĪ-S'IKHARA) among the people. [7]

ಅಥ=ಬಳಿಕ ಅನುರೂಪ+ಅಭಿನಿವೇಶ-ತೋಷಿಣಾ=(ತನ್ನ) ಅನುರೂಪವಾದ ಮನೋನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಗರೀಯಸಾ=ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗುರುಣಾ=ತಂದೆಯಿಂದ ಕೃತ+ಅಭ್ಯನುಜ್ಞಾ=ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅನುಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವಳಾದ ಗೌರೀ=ಗೌರಿಯು ಶಿಖಂಡಿಮತ್=ನವಿಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಪಶ್ಚಾತ್=ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಜಾಸು=ಜನರಲ್ಲಿ ತತ್+ಆಖ್ಯಯಾ=ಅವಳ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ (ಗೌರೀಶಿಖರ ಎಂಬುದಾಗಿ) ಪ್ರಥಿತಂ=ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಶಿಖರಂ=ಹಿಮಾಲಯದ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಜಗಾಮ=ಹೋದಳು. [7]

विमुच्य सा हारमहार्यनिश्चया विलोलयष्टिप्रविलुप्तचन्दनम् ।
बबन्ध बालारुणबभ्रु वल्कलं पयोधरोत्सेधविशीर्णसंहति ॥ ८ ॥

She, of an unalterable determination, leaving aside her necklace of pearls which had wiped off the sandal paste (on her chest) by the movements of its strings, tied an (upper) bark-garment tawny like the early dawn and with its compactness loosened by the heaving of her breasts. [8]

ಅಹಾರ್ಯ-ನಿಶ್ಚಯಾ=ಬದಲಾಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳ ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ವಿಲೋಲ-ಯಷ್ಟಿ-ಪ್ರವಿಲುಪ್ತ-ಚಂದನಂ=ಓಡಾ

ಡುವ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಅಳಿಸಿಹೋದ ಚಂದನವುಳ್ಳ ಹಾರಂ=ಮುಕ್ತಾಹಾರವನ್ನು ವಿಮುಚ್ಯ=ಕಳಚಿಹಾಕಿ ಪಯೋಧರ+ಉತ್ಸೇಧ-ವಿಶೀರ್ಣ-ಸಂಹತಿ=(ತನ್ನ) ಸ್ತನಗಳ ಉಬ್ಬುವಿಕೆಯಿಂದ ಸಡಿಲಗೊಂಡ ನೇಯ್ಗೆಯುಳ್ಳ (ಮತ್ತು) ಬಾಲಾರುಣ-ಬಭ್ರು = ಎಳೆಬಿಸಿಲಿನಂತೆ ಹೊಂಬಣ್ಣವಾಗಿದ್ದ ವಲ್ಕಲಂ = ನಾರುಮಡಿಯನ್ನು ಬಬಂಧ=ಧರಿಸಿದಳು. [8]

यथा प्रसिद्धैर्मधुरं शिरोरुहैर्जटाभिरप्येवमभूत्तदाननम् ।
न षट्पदश्रेणिभिरेव पङ्कजं सशैवलासङ्गमपि प्रकाशते ॥ ९ ॥

Her face with clotted hair looked quite charming as with adorned tresses; the lotus appears beautiful not only with the rows of bees, but also with the contact of moss. [9]

ತತ್+ಆನನಂ = ಅವಳ ಮುಖವು ಯಥಾ = ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧೈಃ= ಅಲಂಕೃತವಾದ ಶಿರೋರುಹೈಃ = ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಮಧುರಂ=ಚೆಲುವಾಗಿತ್ತೋ ಏವಂ=ಅದೇ ರೀತಿ ಜಟಾಭಿಃ ಅಪಿ=ಜಟೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಅಭೂತ್=(ಸುಂದರವಾಗಿ) ಇತ್ತು. ಪಂಕಜಂ=ಕಮಲವು ಷಟ್ಪದ-ಶ್ರೇಣಿಭಿಃ ಏವ=ದುಂಬಿಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ನ ಪ್ರಕಾಶತೇ=ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಸ-ಶೈವಲ+ಆಸಂಗಂ ಅಪಿ=ಪಾಚಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕಾಶತೇ=ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ. [9]

प्रतिक्षणं सा कृतरोमविक्रियां
व्रताय मौञ्जीं त्रिगुणां बभार याम् ।
अकारि तत्पूर्वनिबद्धया तया
सरागमस्या रशनागुणास्पदम् ॥ १० ॥

By that three-stringed grass-belt, which was put on by her for the first time for the vow of penance, and which caused horripilation every moment, the site of her girdle (i.e., her waist) was rendered red. [10]

ವ್ರತಾಯ=ವ್ರತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾ=ಅವಳು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಂ=ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಕೃತ-ರೋಮವಿಕ್ರಿಯಾಂ = ರೋಮಾಂಚವುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾಂ=ಯಾವ ತ್ರಿಗುಣಾಂ=ಮೂರು ಎಳೆಯ ಮೌಂಜೀಂ=ಮೌಂಜಿಯನ್ನು ಬಭಾರ=ಧರಿಸಿದ್ದಳೋ, ತತ್+ಪೂರ್ವ-ನಿಬದ್ಧಯಾ=ಅದೇ ಮೊದಲನೆಯ ಸಲವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ತಯಾ=ಆ ಮೌಂಜಿಯಿಂದ ಅಸ್ಯಾಃ=ಅವಳ ರಸನಾಗುಣ+ಆಸ್ಪದಂ=ಡಾಬಿನ ಸ್ಥಳವಾದ ಸೊಂಟವು ಸರಾಗಂ=ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಅಕಾರಿ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. [10]

विसृष्टरागादधरान्निवर्तितः
स्तनाङ्गरागारुणिताच्च कन्दुकात् ।
कुशाङ्कुरादानपरिक्षताङ्गुलिः
कृतोऽक्षसूत्रप्रणयी तया करः ॥ ११ ॥

Her hand, which was turned away from (decorating) her lower lip (now) bereft of the red dye, as also from the ball reddened by the painting on her breasts and which had its fingers hurt while gathering the sharp sprouts of the KUS'A grass, was made the companion of the beads. [11]

ವಿಸೃಷ್ಟ-ರಾಗಾತ್ = ತ್ಯಜಿಸಿದ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಅಧರಾತ್=ಕೆಳ ದುಟಿ(ಯನ್ನಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೂ) ಚ=ಮತ್ತು ಸ್ತನ+ಅಂಗರಾಗ +ಅರುಣಿತಾತ್=ಸ್ತನಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಂಗರಾಗ (ಅಂಟಿಕೊಂಡು) ಕೆಂಪಾದ ಕಂದುಕಾತ್ = ಚೆಂಡಿನಿಂದಲೂ ನಿವರ್ತಿತಃ = ನಿವೃತ್ತಿಹೊಂದಿದ ಕರಃ= ಕೈಯು ತಯಾ=ಅವಳಿಂದ ಕುಶಾಂಕುರ+ಆದಾನ-ಪರಿಕ್ಷತ+ಅಂಗುಲಿಃ= ದರ್ಭೆಯ ಮೊಳಕೆಗಳನ್ನು ಕುಯ್ಯುವುದರಿಂದ ಗಾಯಗೊಂಡ ಬೆರಳುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಅಕ್ಷ-ಸೂತ್ರ-ಪ್ರಣಯೀ=ಅಕ್ಷಮಾಲಿಕೆಯ ಜತೆಗಾರನಾಗಿಯೂ ಕೃತಃ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. [11]

महार्हशय्यापरिवर्तनच्युतैः स्वकेशपुष्पैरपि या स्म दूयते ।
अशेत सा बाहुलतोपधायिनी निषेदुषी स्थण्डिल एव केवले ॥

She, who was feeling uncomfortable even by the flowers of her own tresses dropped while turning (from one side to the other) on her costly bed, (now) sat on the bare ground and slept there using her own creeper-like arm as a pillow. [12]

ಯಾ = ಯಾವಳು ಮಹಾರ್ಹ-ಶಯ್ಯಾ-ಪರಿವರ್ತನ-ಚ್ಯುತೈಃ = ತುಂಬ ಬೆಲೆಬಾಳುವ (ತನ್ನ) ಹಾಸುಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುವಾಗ ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದ ಸ್ವಕೇಶ-ಪುಷ್ಪೈಃ ಅಪಿ=ತನ್ನ ಕೂದಲಿಗೆ ಮುಡಿಸಿದ್ದ ಹೂಗಳಿಂದಲೇ ದೂಯತೇ ಸ್ಮ=ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಭಂಗವೊದಗಿದಂತೆ ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಬಾಹುಲತಾ + ಉಪಧಾಯಿನೀ = ಲತೆಯಂತಹ ತನ್ನ ತೋಳನ್ನೇ ತಲೆದಿಂಬಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೇವಲೇ ಸ್ಥಂಡಿಲೇ ಏವ=ಬರಿಯ ನೆಲದ ಮೇಲೆಯೇ ಅಶೇತ = ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು; (ಚ = ಮತ್ತು) ನಿಷೇದುಷೀ=ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. [12]

पुनर्ग्रहीतुं नियमस्थया तया
[1]द्वयेऽपि [2]निक्षेप इवार्पितं द्वयम् ।
लतासु तन्वीषु विलासचेष्टितं
विलोलदृष्टं[3] हरिणाङ्गनासु च ॥ १३ ॥

[1] द्वयीषु [2] निक्षेपमिवा० [3] दृष्टिम्

In order to take back again, by her, who was under an ascetic's discipline, two things were deposited in two other things, viz., her graceful actions in the thin creepers and her unsteady glances in the female deer. [13]

ನಿಯಮಸ್ಥಯಾ = ತಪೋನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ತಯಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯಿಂದ ವಿಲಾಸ-ಚೇಷ್ಟಿತಂ=ವಿಲಾಸ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಆಟ ಚ=ಮತ್ತು ವಿಲೋಲದೃಷ್ಟಂ=ಚಂಚಲವಾದ ನೋಟ (ಎಂಬ) ದ್ವಯಂ=(ಈ) ಎರಡೂ ತನ್ವೀಷು=ತೆಳ್ಳನೆಯ ಲತಾಸು=ಲತೆಗಳು ಚ=ಮತ್ತು ಹರಿಣಾಂಗನಾಸು=

ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಗಳು (ಎಂಬ) ದ್ವಯೋಃ ಅಪಿ=(ಈ) ಎರಡರಲ್ಲೂ ನಿಕ್ಷೇಪಃ ಇವ =ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಅರ್ಪಿತಂ=ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು ; ಪುನಃ=(ನಿಯಮ ಗಳೆಲ್ಲ ಮುಗಿದಮೇಲೆ) ತಿರುಗಿಯೂ ಗ್ರಹೀತುಂ=ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ.

अतन्द्रिता सा स्वयमेव वृक्षकान्
घटस्तनप्रस्रवणैर्व्यवर्धयत् ।
गुहोऽपि येषां प्रथमाप्तजन्मनां
न पुत्रवात्सल्यमपाकरिष्यति ॥ १४ ॥

She herself nourished, without any lassitude, the small trees with the pourings of water from her breast-like jars. Even Guha could not counter-act her maternal affection towards those trees, (as they were) born long before (him). [14]

ಪ್ರಥಮ+ಆಪ್ತ-ಜನ್ಮನಾಂ=ಮೊದಲು ಹೊಂದಿದ ಜನ್ಮವುಳ್ಳ (ಅಂದರೆ ಮೊದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ) ಯೇಷಾಂ=ಯಾವ ಗಿಡಗಳಮೇಲಿನ ಪುತ್ರ ವಾತ್ಸಲ್ಯಂ=ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಗುಹಃ ಅಪಿ=(ಬಹಳ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ) ಷಣ್ಮುಖನೂ ಕೂಡ ನ ಅಪಾಕರಿಷ್ಯತಿ=ತಪ್ಪಿಸಲಾಗ ಲಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ವೃಕ್ಷಕಾನ್=ಎಳೆಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಅತಂದ್ರಿತಾ= ಆಲಸಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಸಾ=ಅವಳು ಸ್ವಯಂ ಏವ=ತಾನೇ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಘಟ-ಸ್ತನ-ಪ್ರಸ್ರವಣೈಃ=ಬಿಂದಿಗೆಗಳೆಂಬ ಸ್ತನಗಳ ಸೂಸುವಿಕೆಗಳಿಂದ ವ್ಯವರ್ಧಯತ್=ಬೆಳೆಯಿಸಿದಳು. [14]

अरण्यबीजाञ्जलिदानलालिता-
स्तथा च तस्यां हरिणा विशश्वसुः ।
यथा तदीयैर्नयनैः कुतूहलात्
पुरः सखीनाममिमीत लोचने ॥ १५ ॥

The deer, nourished by offerings of handfuls of forest grains, reposed trust in her so much that, out of curiosity. she measured (her own) eyes with theirs in the presence of her maids. (Or, she measured the eyes of her maids with those of the deer in front of herself). [15]

ಅರಣ್ಯಬೀಜ+ಅಂಜಲಿ-ದಾನ-ಲಾಲಿತಾಃ=(ನೀವಾರ ಮೊದಲಾದ) ಅರಣ್ಯಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈತುಂಬ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಲಾಲನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಹರಿಣಾಃ ಚ=ಜಿಂಕೆಗಳೂ ಕೂಡ ತಸ್ಯಾಂ=ಅವಳಲ್ಲಿ ತಥಾ =ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶಶ್ವಸುಃ=ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟಿದ್ದುವು; ಯಥಾ=ಎಷ್ಟೆಂದರೆ (ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು) ಕುತೂಹಲಾತ್=ಕುತೂಹಲದಿಂದ ತದೀಯೈಃ=ಆ ಜಿಂಕೆಗಳ ನಯನೈಃ=ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಲೋಚನೇ=ತನ್ನೆರಡು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಸಖೀನಾಂ=(ತನ್ನ) ಸಖಿಯರ ಪುರಃ=ಎದುರಿಗೇ ಅಮಿಮೀತ=(ಕಣ್ಣುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಅಳತೆಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. [15]

(ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ)..............ತದೀಯೈಃ ನಯನೈಃ=ಆ ಜಿಂಕೆಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಪುರಃ=ಎದುರಿಗೇ ಇದ್ದ ಸಖೀನಾಂ=(ತನ್ನ) ಸಖಿಯರ ಲೋಚನೇ=ಎರಡೆರಡು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಅಮಿಮೀತ=(ಪರಿಮಾಣ ಮತ್ತು ಚಾಂಚಲ್ಯದಲ್ಲಿನ ತಾರತಮ್ಯ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಅಳತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

कृताभिषेकां हुतजातवेदसं
त्वगुत्तरासङ्गवतीमधीतिनीम् ।
दिदृक्षवस्तामृषयोऽभ्युपागमन्
न धर्मवृद्धेषु वयः समीक्ष्यते ॥ १६ ॥

Sages came there desirous of seeing her who used to go through her ablutions and make fire-offerings, who wore an upper garment of bark and recited the Vedic hymns. In persons who have

grown old in DHARMA (i.e., religion or virtuous acts), age is not taken into account. [16]

ಕೃತ+ಅಭಿಷೇಕಾಂ=ಸ್ನಾನವಮಾಡಿದ್ದವಳೂ ಹುತ-ಜಾತವೇದಸಂ =(ಹೋವಮಾದಿ) ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯವಮಾಡಿದ್ದವಳೂ ತ್ವಕ್+ಉತ್ತರ+ಆಸಂಗ ವತೀಂ=ನಾರುಮಡಿಯ ಉತ್ತರೀಯುವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದವಳೂ ಅಧೀತಿನೀಂ =ಸ್ತುತಿಪಾಠಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವಳೂ ಆದ ತಾಂ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ದಿದೃಕ್ಷವಃ=ನೋಡಲಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಋಷಯಃ=ಋಷಿಗಳು ಅಭಿ+ ಉಪ+ಆಗಮನ್=ಅವಳಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಧರ್ಮ-ವೃದ್ಧೇಷು=ಧರ್ಮ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾದವರಲ್ಲಿ ವಯಃ=ವಯಸ್ಸು ನ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯತೇ= ನೋಡಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. [16]

विरोधिसत्त्वोज्झितपूर्वमत्सरं
द्रुमैरभीष्टप्रसवार्चितातिथि ।
नवोटजाभ्यन्तरसंभृतानलं
तपोवनं तच्च बभूव पावनम् ॥ १७ ॥

And that hermitage, — where the inimical animals had given up their former noxiousness, where guests were served with the yield of their desired fruits or flowers by the trees (themselves) and where the sacred fire was kindled inside new huts, – became sanctifying. [17]

ವಿರೋಧಿಸತ್ತ್ವ+ಉಜ್ಝಿತ-ಪೂರ್ವಮತ್ಸರಂ=(ಗೋವು, ವ್ಯಾಘ್ರ ಮೊದಲಾದ ಜನ್ಮತಃ) ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಪೂರ್ವವೈರವುಳ್ಳ, ದ್ರುಮೈಃ=ಮರಗಳಿಂದಲೇ ಅಭೀಷ್ಟ-ಪ್ರಸವ+ಅರ್ಚಿತ ಅತಿಥಿ=ಇಷ್ಟವಾದ ಫಲಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತರಾದ ಅತಿಥಿಗಳುಳ್ಳ, ನವ+ಉಟಜ +ಅಭ್ಯಂತರ-ಸಂಭೃತ+ಅನಲಂ=ಹೊಸ ಹೊಸ ಪರ್ಣಶಾಲೆಗಳೊಳಗೂ ಇಡ ಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಅಗ್ನಿಗಳುಳ್ಳ ತತ್=ಆ ತಪೋವನಂ ಚ=ತಪೋವನವೂ ಕೂಡ

ಪಾವನಂ=ಪಾವನವಾಗಿ ಬಭೂವ=ಆಯಿತು (ಅಹಿಂಸೆ, ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರ, ಅಗ್ನಿಪರಿಚರ್ಯೆಗಳಿಂದ ಪಾವನವಾಯಿತು). [17]

—Pārvati's rigorous penance (18-29)—

यदा फलं [1]पूर्वतपस्समाधिना
न तावता लभ्यममंस्त काङ्क्षितम् ।
तदानपेक्ष्य स्वशरीरमार्दवं
तपो महत्सा चरितुं प्रचक्रमे ॥ १८ ॥

[1] सर्वसमाधिसाधनं

When she felt that the desired object was not obtainable by that much of ascetic concentration as under-taken at first, then, regardless of the tenderness of her own body, she began to practise a more severe penance. [18]

ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಯದಾ=ಯಾವಾಗ ತಾವತಾ=ಅಷ್ಟರವುಟ್ಟಿನ ಪೂರ್ವತಪಃ-ಸಮಾಧಿನಾ=ಮೊದಮೊದಲು ಅನುಷ್ಠಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತಪೋನಿಯಮ ದಿಂದ ಕಾಂಕ್ಷಿತಂ=ತನಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದ ಫಲಂ=ಫಲವನ್ನು ನ ಲಭ್ಯಂ= ಹೊಂದಲಶಕ್ಯವೆಂದು ಅಮಂಸ್ತ=ತಿಳಿದಳೋ ತದಾ=ಆಗಲೇ ಸ್ವಶರೀರ-ಮಾರ್ದವಂ=ತನ್ನ ಶರೀರದ ಸೌಕುಮಾರ್ಯವನ್ನು ಅನಪೇಕ್ಷ್ಯ=ಗಣನೆಗೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಮಹತ್=ದುಶ್ಚರವಾದ ತಪಃ=ತಪಸ್ಸನ್ನು ಚರಿತುಂ= ಆಚರಿಸಲು ಪ್ರಚಕ್ರಮೇ=ತೊಡಗಿದಳು. [18]

क्लमं ययौ कन्दुकलीलयापि या तया मुनिनां चरितं व्यगाह्यत ।
ध्रुवं वपुः काञ्चनपद्मनिर्मितं मृदु प्रकृत्या च ससारमेव च ॥

By her, who used to get fatigued even by playing with a ball, the (hard) routine of sages was entered into. Surely, her body, delicate by nature and strong as well, must have been made of gold lotuses. [19]

ಯಾ=ಯಾವ **ಪಾರ್ವತಿಯು** **ಕಂದುಕಲೀಲಯಾ ಅಪಿ**=ಚೆಂಡಾಟದಿಂದಲೂ ಕೂಡ **ಕ್ಲಮಂ**=ಬಳಲಿಕೆಯನ್ನು **ಯಯೌ**=ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದಳೋ **ತಯಾ**=ಅಂತಹವಳಿಂದ **ಮುನೀನಾಂ**=ಮುನಿಗಳ **ಚರಿತಂ** ತೀವ್ರ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯು **ವ್ಯಗಾಹ್ಯತ**=ಪ್ರವೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. **ಧ್ರುವಂ**=ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ **ವಪುಃ**=(ಇವಳ) ಶರೀರವು **ಕಾಂಚನ-ಪದ್ಮ-ನಿರ್ಮಿತಂ**=ಚಿನ್ನದ ಕಮಲದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು; (ಆದ್ದರಿಂದಲೇ) **ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ**=(ಕಮಲದ) ಸ್ವಭಾವದಿಂದ **ಮೃದು ಚ**=ಸುಕುಮಾರವಾಗಿಯೂ **ಸಸಾರಂ ಏವ ಚ**=(ಚಿನ್ನದ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ) ಕಠಿಣವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. [19]

शुचौ चतुर्णां ज्वलतां हविर्भुजां
शुचिस्मिता मध्यगता सुमध्यमा ।
विजित्य नेत्रप्रतिघातिनीं प्रभा-
मनन्यदृष्टिः सवितारमैक्षत ॥ २० ॥

In Summer, the sweet-smiling fair lady with a fine waist, remaining in the midst of the four blazing fires (on all her sides), gazed at the sun, looking at nothing else, successfully with-standing his brilliance dazzling to the eyes. [20]

ಶುಚೌ=ಗ್ರೀಷ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ **ಶುಚಿಸ್ಮಿತಾ**=ವಿಶದವಾದ ಮಂದಹಾಸವುಳ್ಳವಳೂ **ಸುಮಧ್ಯಮಾ**=ಸುಂದರವಾದ ಸೊಂಟವುಳ್ಳವಳೂ ಆದ ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು **ಜ್ವಲತಾಂ**=ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವ **ಚತುರ್ಣಾಂ**=ನಾಲ್ಕು **ಹವಿರ್ಭುಜಾಂ**=ಅಗ್ನಿಗಳ **ಮಧ್ಯಗತಾ**=ಮಧ್ಯೆ ಇರುವವಳಾಗಿ **ನೇತ್ರ-ಪ್ರತಿಘಾತಿನೀಂ**=ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕುಕ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ **ಪ್ರಭಾಂ**=(ಸೂರ್ಯನ) ತೇಜಸ್ಸನ್ನು **ವಿಜಿತ್ಯ**=ಜಯಿಸಿ **ಅನನ್ಯದೃಷ್ಟಿಃ**=ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಇಡದ (ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಕಡೆ ನೆಟ್ಟ) ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವಳಾಗಿ **ಸವಿತಾರಂ**=ಸೂರ್ಯನನ್ನು **ಐಕ್ಷತ**=ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು (ಪಂಚಾಗ್ನಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು). [20]

[1]तथातितप्तं सवितुर्गभस्तिभि-
मुखं तदीयं कमलश्रियं दधौ ।
अपाङ्गयोः केवलमस्य दीर्घयोः
शनैः शनैः श्यामिकया कृतं पदम् ॥ २१ ॥

[1] तथापि तप्तम् ; तथाभितप्तम्

Her face, thus scorched severely by the rays of the sun, bore the splendour of a lotus; only at the long corners of her eyes, a dark shade set foot by and by. [21]

ಸವಿತುಃ=ಸೂರ್ಯನ ಗಭಸ್ತಿಭಿಃ=ಕಿರಣಗಳಿಂದ ತಥಾ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ ಅತಿತಪ್ತಂ=ತುಂಬ ಸಂತಪ್ತವಾದ ತದೀಯಂ=ಅವಳ ಮುಖಂ=ಮುಖವು ಕಮಲಶ್ರಿಯಂ=ಕಮಲದ ಸೊಬಗನ್ನು ದಧೌ=ಹೊಂದಿತು. ಅಸ್ಯ=ಈ ಮುಖದ ದೀರ್ಘಯೋಃ=ನೀಳವಾದ ಅಪಾಂಗಯೋಃ ಕೇವಲಂ=ಎರಡು ಕಡೆಗಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶನೈಃ ಶನೈಃ=ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಶ್ಯಾಮಿಕಯಾ=ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಪದಂ=ಸ್ಥಾನವು ಕೃತಂ=ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. [21]

अयाचितोपस्थितमम्बु केवलं रसात्मकस्योडुपतेश्च रश्मयः ।
बभूव तस्याः किल पारणाविधिर्न [1]वृक्षवृत्तिव्यतिरिक्त[2]साधनः ॥

[1] वृक्षवृत्तिर्व्यतिरिक्त [2] ०साधनम्

Only that (rain) water which came to her unasked and the rays of the nectareous moon became her food after a fast,—a means (of livelihood) not different from that by which the trees live. [22]

ಅಯಾಚಿತ+ಉಪಸ್ಥಿತಂ=ಅಯಾಚಿತವಾಗಿ ಒದಗಿಬಂದ ಕೇವಲಂ =ಬರಿಯ ಅಂಬು=ನೀರೂ, ಚ=ಮತ್ತು ರಸಾತ್ಮಕಸ್ಯ=ಅಮೃತಮಯ

ವಾದ ಉಡುಪತೇಃ=ನಕ್ಷತ್ರರಾಜನಾದ ಚಂದ್ರನ ರಶ್ಮಯಃ=ಕಿರಣಗಳೂ ತಸ್ಯಾಃ=ಅವಳ ಪಾರಣಾವಿಧಿಃ=ಪಾರಣೆಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬಭೂವ ಕಿಲ=ಆಯಿತೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಆ ಪಾರಣಾವಿಧಿಯು) ವೃಕ್ಷ-ವೃತ್ತಿ-ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ-ಸಾಧನಃ=ವೃಕ್ಷಗಳ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಸಾಧನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ನ=ಇರಲಿಲ್ಲ. [22]

निकामतप्ता विविधेन वह्निना नभश्चरेणेन्धनसंभृतेन [1]सा । [1] च
तपात्यये वारिभिरुक्षिता नवैर्भुवा सहोष्माणममुञ्चदूर्ध्वगम् ॥

Being very much scroched by different fires such as the one (sun) moving in the sky and those enkindled by fuel, she, together with the earth, being drenched in fresh (rain) waters towards the close of summer. gave out uprising vapours. [23]

ವಿವಿಧೇನ=ಬೇರೆ ಬೇರೆ (ಐದು) ಪ್ರಕಾರವಾದ ನಭಶ್ಚರೇಣ=ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ (ಸೂರ್ಯರೂಪಿಯಾದ ಮತ್ತು) ಇಂಧನ-ಸಂಭೃತೇನ =ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಹೊತ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಹ್ನಿನಾ=ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ನಿಕಾಮ-ತಪ್ತಾ =ತುಂಬ ಸಂತಪ್ತಳಾದ ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ತಪ+ಅತ್ಯಯೇ= ಗ್ರೀಷ್ಮಕಾಲದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ) ನವೈಃ=ಹೊಸ ವಾರಿಭಿಃ=ನೀರುಗಳಿಂದ ಉಕ್ಷಿತಾ=ಸಿಂಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವಳಾಗಿ ಭುವಾ ಸಹ (ಪಂಚಾಗ್ನಿತಪ್ತಳಾದ) ಭೂಮಿಯ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವಗಂ=ಮೇಲ್ಮುಖ ವಾದ ಉಷ್ಮಾಣಂ=ಹಬೆಯನ್ನು ಅಮುಂಚತ್=ಹೊರಗೆಡಹಿದಳು. [23]

स्थिताः क्षणं पक्ष्मसु ताडिताधराः
पयोधरोत्सेधनिपातचूर्णिताः ।
वलीषु तस्याः स्खलिताः प्रपेदिरे
चिरेण नाभिं प्रथमोदबिन्दवः ॥ २४ ॥

The first drops of water, staying for a moment on her eye-lashes, (then) striking her lower lip

and being scattered by their fall on her swollen breasts, (and next) slipping down on the (three-lined) skin-folds of her belly, slowly reached her navel. [24]

ಪ್ರಥಮ+ಉದಬಿಂದವಃ= ಮೊದಮೊದಲಿನ (ಮಳೆಯ) ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ತಸ್ಯಾಃ=ಅವಳ ಪಕ್ಷ್ಮಸು=ನೇತ್ರಲೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಂ=ಕ್ಷಣ ಕಾಲ ಸ್ಥಿತಾಃ=ಇದ್ದು (ಬಳಿಕ) ತಾಡಿತ+ಅಧರಾಃ=(ಅವಳ) ಕೆಳತುಟಿಯನ್ನು ಬಡಿದು (ಅನಂತರ) ಪಯೋಧರ+ಉತ್ಸೇಧ-ನಿಪಾತ-ಚೂರ್ಣಿತಾಃ =(ಅವಳ) ಸ್ತನಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಜರ್ಜರಿತವಾಗಿ ವಲೀಷು=(ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿನ) ತ್ರಿವಲಿಗಳಲ್ಲಿಗೆ ಸ್ಖಲಿತಾಃ=ಜಾರಿ ಚಿರೇಣ=ಬಹಳ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ನಾಭಿಂ=(ಅವಳ) ಹೊಕ್ಕಳನ್ನು ಪ್ರಪೇದಿರೇ=ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುವು.

शिलाशयां तामनिकेतवासिनीं
निरन्तरास्वन्तरवातवृष्टिषु ।
व्यलोकयन्नुन्मिषितैस्तडिन्मयै-
र्महातपःसाक्ष्य इव स्थिताः क्षपाः ॥ २५ ॥

Remaining as witnesses, as it were, the nights observed with their lightning-looks the great penance of her who lay on rocks and did not dwell in any house even in the midst of uninterrupted rain and storm. [25]

ನಿರಂತರಾಸು=ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಎಡೆಬಿಡದ ಅಂತರ-ವಾತ-ವೃಷ್ಟಿಷು= ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಳೆಗಳಲ್ಲೂ ಅ-ನಿಕೇತ-ವಾಸಿನೀಂ= ಮನೆಯೊಳಗೆ ವಾಸಿಸದ ಶಿಲಾಶಯಾಂ=ಶಿಲಾತಲದ ಮೇಲೆ ಪವಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತಾಂ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಮಹಾತಪಃ-ಸಾಕ್ಷ್ಯಃ=ಮಹತ್ತಾದ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ಸ್ಥಿತಾಃ= ಇದ್ದ ಕ್ಷಪಾಃ=ರಾತ್ರಿಗಳು ತಟಿತ್+ಮಯೈಃ= ಮಿಂಚಿನ ರೂಪವಾದ ಉನ್ಮಿಷಿತೈಃ= ನೋಟಗಳಿಂದ ವಿ+ಅಲೋಕಯನ್ ಇವ=ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುವೋ ಎಂಬಂತಿತ್ತು. [25]

निनाय [1]सात्यन्तहिमोत्किरानिलाः सहस्यरात्रीरुदवासतत्परा ।
परस्पराक्रन्दिनि चक्रवाकयोः पुरो वियुक्ते मिथुने कृपावती ॥

[1] सात्यर्थहिमोत्तरानिलाः

Bent on remaining within water, she passed the nights of DHANUS month, in which the winds scattered frost, very much pitying the CAKRAVĀKA couples separated in her very presence and crying to one another. [26]

ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಅತ್ಯಂತ-ಹಿಮೋತ್ಕಿರ+ಅನಿಲಾಃ= ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಮವನ್ನು ಹೊರಚೆಲ್ಲುವ ಗಾಳಿಗಳುಳ್ಳ ಸಹಸ್ಯ-ರಾತ್ರೀಃ= ಪುಷ್ಯಮಾಸದ ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಉದವಾಸ+ತತ್ಪರಾ=ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಳಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ+ಆಕ್ರಂದಿನಿ=ಒಂದನ್ನೊಂದು ಕೂಗುತ್ತಿರುವ ಪುರಃ=(ತನ್ನ) ಮುಂದೆಯೇ ವಿಯುಕ್ತೇ=ಅಗಲಿದ ಚಕ್ರವಾಕಯೋಃ= ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಿಥುನೇ=ಜೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಪಾವತೀ=ದಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವಳಾಗಿ ನಿನಾಯ=ಕಳೆದಳು. [26]

मुखेन सा पद्मसुगन्धिना निशि प्रवेपमानाधरपत्रशोभिना ।
तुषारवृष्टिक्षतपद्मसम्पदां सरोजसन्धानमिवाकरोदपाम् ॥ २७ ॥

At night, she, with a face lotus-scented and beautiful with its quaking leafy lower-lip, effected a restoration of the lotus to the waters whose lotus-wealth was destroyed by the shower of frosts. [27]

ಸಾ= ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ನಿಶಿ=ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಸುಗಂಧಿನಾ= ಕಮಲದಂತೆ ಸುಗಂಧವುಳ್ಳ ಪ್ರವೇಪಮಾನ+ಅಧರ-ಪತ್ರ-ಶೋಭಿನಾ= ಕಂಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೆಳತುಟಿಯೆಂಬ ದಳದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಮುಖೇನ= (ತನ್ನ ಕಮಲ) ಮುಖದಿಂದ ತುಷಾರ-ವೃಷ್ಟಿ-ಕ್ಷತ-ಪದ್ಮ-ಸಂಪದಾಂ= ಹಿಮ ಸುರಿಯುವಿಕೆಯಿಂದ ನಾಶಗೊಂಡ ಪದ್ಮಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ಅಪಾಂ=ನೀರಿಗೆ

ಸರೋಜ-ಸಂಧಾನಂ=(ಹೊಸದೊಂದು) ಕಮಲದ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅಕರೋತ್ ಇವ=ಮಾಡಿದಳೋ ಎಂಬಂತಿತ್ತು. [27]

स्वयं विशीर्ण-द्रुमपर्णवृत्तिता परा हि काष्ठा तपसस्तया पुनः ।
तदप्यपाकीर्णमतः प्रियंवदां [1]वदन्त्यपर्णेति च तां पुराविदः ॥

[1] वदन्त्यपर्णामिति तां

Subsisting on leaves of trees dropped down of their own accord is the highest limit of penance. But even that was given up by her. Hence, antiquarians call her, who was an agreeable speaker, the LEAF-LESS (APARṆĀ) [28]

ಸ್ವಯಂ=ತಾನಾಗಿಯೇ ವಿಶೀರ್ಣ-ದ್ರುಮ-ಪರ್ಣ-ವೃತ್ತಿತಾ=ಉದುರಿದ ಮರದೆಲೆಗಳೇ ಜೀವಿತಸಾಧನವಾಗಿರುವಿಕೆಯು ತಪಸಃ=ತಪಸ್ಸಿನ ಪರಾ ಕಾಷ್ಠಾ ಹಿ=ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕರ್ಷವೇ ಅಲ್ಲವೇ! ತಯಾ-ಪುನಃ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯಿಂದಲಾದರೋ ತತ್ ಅಪಿ=ಅದೂ ಕೂಡ ಅಪಾಕೀರ್ಣಂ=ತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅತಃ=ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಿಯಂವದಾಂ=ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ತಾಂ=ಅವಳನ್ನು ಪುರಾವಿದಃ=ಹಿಂದಿನದನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದವರು ಅಪರ್ಣಾ ಇತಿ ಚ='ಅಪರ್ಣಾ' ಎಂದೂ ವದಂತಿ=ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. [28]

मृणालिका[1]पेलवमेवमादिभिर्व्रतैः [2]स्वमङ्गं ग्लपयन्त्यहर्निशम् ।
तपः शरीरैः कठिनैरुपार्जितं तपस्विनां दूरमधश्चकार सा ॥२९॥

[1] ०कोमल [2]तदङ्गम्

With such vows as these, day and night afflicting her body delicate as lotus-fibres, she far surpassed the asceticism of ascetics acquired with their hardened bodies. [29]

ಮೃಣಾಲಿಕಾ ಪೇಲವಂ=ತಾವರೆ ದಂಟಿನಂತೆ ಕೋಮಲವಾದ ಸ್ವಂ=ತನ್ನ ಅಂಗಂ=ಶರೀರವನ್ನು ಏವಂ ಆದಿಭಿಃ=ಇವೇ ಮೊದಲಾದ

ವ್ರತೈಃ=ವ್ರತಗಳಿಂದ ಅಹರ್ನಿಶಂ=ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿಯೂ ಗ್ಲಪಯಂತೀ=ಕಂದಿಸುತ್ತಾ ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಕಠಿಣೈಃ=(ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಬಲ್ಲ) ಕಠಿಣವಾದ ಶರೀರೈಃ=ಶರೀರಗಳಿಂದ ಉಪಾರ್ಜಿತಂ=ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ತಪಸ್ವಿನಾಂ = ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳ ತಪಃ=ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ದೂರಂ=ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಅಧಶ್ಚಕಾರ=ಕೀಳಾಗಿಸಿದಳು (ಅಂದರೆ ಮೀರಿಸಿದಳು). [29]

—Siva appears as a Jatila before Pārvatī (30–32)—

[1]अथाजिनाषाढधरः प्रगल्भवाग्ज्वलन्निव ब्रह्ममयेन तेजसा ।
विवेश कश्चिज्जटिलस्तपोवनं शरीरबद्धः प्रथमाश्रमो यथा ॥३०॥

[1] २९–३० श्लोकयोर्मध्ये—

सुराः समुद्वीक्ष्य नगेन्द्रकन्यया कृतं तपः शम्भुवशक्रियाक्षमम् ।
ययाचिरे तं प्रणिपत्य दुःखिताः पतिं चमूनां सुतमाजिहेतुम् ॥

Then entered into the penance grove a certain person with clotted hairs, clad in deer-skin, holding a PALĀS'A staff, bold in speech, and burning as it were with the lustre of spiritual pre-eminence, like the first stage of Brahmanical life (*Brahmacaryās'rama*) in bodily form. [30]

ಅಥ = ಅನಂತರ ಅಜಿನ + ಆಷಾಢ-ಧರಃ = ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ ಪಲಾಶ ದಂಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಗಲ್ಭವಾಕ್=ಪ್ರೌಢವಾದ ಮಾತುಗಳುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮಮಯೇನ ತೇಜಸಾ=ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ವಲನ್ ಇವ (ಸ್ಥಿತಃ) = ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿದ್ದ ಕಶ್ಚಿತ್ = ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬ ಜಟಿಲಃ = ಜಟಾಧಾರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಶರೀರಬದ್ಧಃ = ಶರೀರಧಾರಣ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಥಮ+ಆಶ್ರಮಃ ಯಥಾ=ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮದಂತೆ ತಪೋವನಂ=ಆ ತಪೋವನವನ್ನು ವಿವೇಶ=ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. [30]

तमातिथेयी बहुमानपूर्वया सपर्यया प्रत्युदियाय पार्वती ।
भवन्ति साम्येऽपि निविष्टचेतसां वपुर्विशेषेष्वतिगौरवाः क्रियाः ॥

The hospitable Pārvatī went forward and received him with very respectful adorations. Even though there be equality, the acts of steady-minded persons towards particular individuals will be full of ardour. [31]

ಅತಿಥೇಯೀ = ಅತಿಥಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ವಿಯಾಗಿದ್ದ **ಪಾರ್ವತೀ** =ಪಾರ್ವತಿಯು **ತಂ**=ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯನ್ನು **ಬಹುಮಾನ-ಪೂರ್ವಯಾ**= ಬಹುಮಾನ ಪೂರ್ವಕವಾದ **ಸಪರ್ಯಯಾ**=ಪೂಜೆಯಿಂದ **ಪ್ರತಿ+ಉತ್**= **+ಇಯಾಯ**= ಎದುರುಗೊಂಡಳು. **ಸಾಮ್ಯೇ ಅಪಿ**=ಸಮಾನತೆಯಿದ್ದರೂ ಕೂಡ **ವಪುರ್ವಿಶೇಷೇಷು**=ವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ **ನಿವಿಷ್ಟಚೇತಸಾಂ**=ಸ್ಥಿರ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರ **ಕ್ರಿಯಾಃ**=ಕೆಲಸಗಳು **ಅತಿಗೌರವಾಃ** = ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವ ಸಹಿತವಾಗಿ **ಭವಂತಿ**=ಇರುತ್ತವೆ. [31]

विधिप्रयुक्तां परिगृह्य सत्क्रियां
परिश्रमं नाम विनीय च क्षणम् ।
उमां स पश्यन्नृजुनैव चक्षुषा
प्रचक्रमे वक्तुमनुज्झितक्रमः ॥ ३२ ॥

Having accepted the reception extended to him in accordance with the rules, and having also for a moment removed his fatigne, he, looking at Umā with straight eyes, began to speak without any breach of coherence.— [32]

ಸಃ = ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು **ವಿಧಿ-ಪ್ರಯುಕ್ತಾಂ** = ನಿಯಮಪ್ರಕಾರ ಅನುಷ್ಠಿತವಾದ **ಸತ್ಕ್ರಿಯಾಂ**=(ಆ) ಸತ್ಕಾರವನ್ನು **ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ**=ಸ್ವೀಕರಿಸಿ **ಚ** = ಮತ್ತು **ಕ್ಷಣಂ** = ಕ್ಷಣಕಾಲ **ಪರಿಶ್ರಮಂ** = ದಣಿವನ್ನು **ವಿನೀಯ ನಾಮ** = ಕಳೆದಂತೆ ನಟಿಸಿ, **ಚ** = ಮತ್ತು **ಉಮಾಂ** = ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು **ಋಜುನಾ** = (ವಿಲಾಸರಹಿತವಾಗಿ) ನೇರವಾದ **ಚಕ್ಷುಷಾ ಏವ** = ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ **ಪಶ್ಯನ್** = ನೋಡುತ್ತಾ **ಅನುಜ್ಝಿತಕ್ರಮಃ**=ಕಾಲೋಚಿತವಾದ

ಪರಿಪಾಟಿಯನ್ನು ಬಿಡದವನಾಗಿ ವಕ್ತುಂ=ಮಾತಾಡಲು ಪ್ರಚಕ್ರಮೇ=ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. [32]

—The Jaṭila speaks (33–50)—

अपि क्रियार्थं सुलभं समित्कुशं
जलान्यपि स्नानविधिक्षमाणि ते ।
अपि स्वशक्त्या तपसि प्रवर्तसे
शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् ॥ ३३ ॥

"Are the sacrificial sticks and kus'a grass easily got for sacrificial purposes? Are the waters fit for your ablutions? Do you engage yourself in practising penance in accordance with your ability? The first requisite means for doing virtuous acts is undoubtedly the body. [33]

ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಂ = ಹೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಸಮಿತ್+ಕುಶಂ =ಸಮಿತ್ತೂ ದರ್ಭೆಯೂ ಸುಲಭಂ ಅಪಿ=ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ದೊರಕುತ್ತಿದೆಯೆ? ಜಲಾನಿ=ನೀರುಗಳೂ ಕೂಡ ತೇ = ನಿನ್ನ ಸ್ನಾನವಿಧಿಕ್ಷಮಾಣಿ ಅಪಿ= ಸ್ನಾನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆಯೇ? ಸ್ವ.ಶಕ್ತ್ಯಾ = ನಿನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತಪಸಿ=ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಸೇ ಅಪಿ=ತೊಡಗಿದ್ದೀಯಾ? ಖಲು=ಏಕೆಂದರೆ ಶರೀರಂ=ಶರೀರವೇ ಆದ್ಯಂ=ಮುಖ್ಯವಾದ ಧರ್ಮ-ಸಾಧನಂ=ಧರ್ಮ (ಗಳಿಸಲು) ಸಾಧನ. [33]

अपि त्वदावर्जितवारिसंभृतं
प्रवालमासामनुबन्धि वीरुधाम् ।
चिरोज्झितालक्तक-पाटलेन ते
तुलां यदारोहति दन्तवाससा ॥ ३४ ॥

Are the new leaves, produced by the waters poured by you to these creepers, being continually

generated ? — the leaves, which rise to the level of equality with your (lower) lip which is red although bereft of the lip-dye since long. [34]

ತ್ವತ್ + ಆವರ್ಜಿತ-ವಾರಿ-ಸಂಭೃತಂ = ನಿನ್ನಿಂದ ಸೇಚಿತವಾದ ನೀರಿನಿಂದ ಬೆಳೆದ ಆಸಾಂ = ಈ ವೀರುಧಾಂ = ಲತೆಗಳ ಪ್ರವಾಲಂ = ಚಿಗುರು ಅನುಬಂಧಿ ಅಪಿ=ಅನುಸ್ಯೂತವಾಗಿದೆಯೇ ? ಯತ್=ಯಾವ ಚಿಗುರು ಚಿರ+ಉಜ್ಝಿತ+ಅಲಕ್ತಕ-ಪಾಟಲೇನ=ಬಹಳ ಕಾಲದ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ಲಾಕ್ಷಾರಾಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದರೂ (ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇರುವ) ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ತೇ = ನಿನ್ನ ದಂತವಾಸಸಾ = ತುಟಿಯೊಡನೆ ತುಲಾಂ = ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಆರೋಹತಿ=ಹೊಂದುತ್ತದೋ. [34]

अपि प्रसन्नं हरिणेषु ते मनः
करस्थदर्भप्रणयापहारिषु ।
य उत्पलाक्षि प्रचलैर्विलोचनै-
स्तवाक्षिसादृश्यमिव प्रयुञ्जते ॥ ३५ ॥

Is your mind well disposed towards the deer which seize KUS'A grass from your hand out of friendly love and which, with their unsteady eyes, furnish a comparison to your eyes? O lotus-eyed one! [35]

ಉತ್ಪಲಾಕ್ಷಿ=ಕನ್ನೈದಿಲೆಯಂತೆ ನೀಲಿ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳೇ, ಯೇ= ಯಾವ ಜಿಂಕೆಗಳು ಪ್ರಚಲೈಃ = ಚಂಚಲವಾದ ವಿಲೋಚನೈಃ = ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತವ = ನಿನ್ನ ಅಕ್ಷಿಸಾದೃಶ್ಯಂ = ಕಣ್ಣುಗಳ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಯುಂಜತೇ ಇವ=ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿವೆಯೋ (ಅಂತಹ) ಕರಸ್ಥ-ದರ್ಭ-ಪ್ರಣಯ+ಅಪಹಾರಿಷು=(ನಿನ್ನ) ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ದರ್ಭೆಯನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಹರಿಣೇಷು = ಜಿಂಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೇ = ನಿನ್ನ ಮನಃ=ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನಂ ಅಪಿ=ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿಯೇ ಇದೆಯೆ? [35]

यदुच्यते पार्वति पापवृत्तये न रूपमित्यव्यभिचारि तद्वचः ।
तथा हि ते शीलमुदारदर्शने तपस्विनामप्युपदेशतां गतम् ॥

The statement which is made (by the wise) that 'handsomeness is not for a sinful conduct' is not fallacious, O Parvati! That is why, your character has become instructive even to the regular ascetics, O lady with lofty views! [36]

ಪಾರ್ವತಿ = ಎಲೈ ಪಾರ್ವತಿಯೇ! ರೂಪಂ = ಸೌಮ್ಯವಾದ ಆಕೃತಿಯು ಪಾಪವೃತ್ತಯೇ = ಪಾಪಾಚರಣೆಗಾಗಿ ನ = ಅಲ್ಲ. ಇತಿ = ಎಂದು ಯತ್=ಯಾವ ಮಾತು ಉಚ್ಯತೇ=ಜನರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ತತ್ ವಚಃ=ಆ ಮಾತು ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿ=ವಿಸಂವಾದಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಥಾ ಹಿ = ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ. ಉದಾರ-ದರ್ಶನೇ = ಎಲೈ ಆಯತಾಕ್ಷಿಯೇ, (ಅಥವಾ) ಉನ್ನತವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವಳೇ ತೇ=ನಿನ್ನ ಶೀಲಂ=ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಯು ತಪಸ್ವಿನಾಂ ಅಪಿ=ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಉಪದೇಶತಾಂ= ಪ್ರವರ್ತಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಗತಂ=ಹೊಂದಿದೆ. [36]

विकीर्णसप्तर्षिबलिप्रहासिभिस्तथा न गाङ्गैः सलिलैर्दिवश्च्युतैः ।
यथा त्वदीयैश्चरितैरनाविलैर्महीधरः पावित एष सान्वयः ॥३७॥

This mountain with his race is not so sanctified by the Ganges waters that are fallen from the sky and are smiling with the strewn flowery offerings of the Seven Sages, as by your unstained character.

ಏಷಃ = ಈ ಮಹೀಧರಃ = ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತವು ಯಥಾ = ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನಾವಿಲೈಃ = ಅಕಲುಷವಾದ ತ್ವದೀಯೈಃ = ನಿನ್ನ ಚರಿತೈಃ= ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಸಾನ್ವಯಃ = ಪುತ್ರಪೌತ್ರರೊಡನೆ ಪಾವಿತಃ = ಪವಿತ್ರಗೊಂಡಿದ್ದಾನೋ, ತಥಾ=ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಕೀರ್ಣ-ಸಪ್ತರ್ಷಿ-ಬಲಿ-ಪ್ರಹಾಸಿಭಿಃ=ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಪುಷ್ಪೋಪಹಾರಗಳಿಂದ ನಗುತ್ತಿರುವ

ದಿವಃ=ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಚ್ಯುತೈಃ=ಬಿದ್ದ ಗಾಂಗೈಃ=ಗಂಗಾನದಿಯ ಸಲಿಲೈಃ =ನೀರುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ನ ಪಾವಿತಃ=ಪವಿತ್ರಗೊಂಡಿಲ್ಲ [37]

अनेन धर्मः सविशेषमद्य मे त्रिवर्गसारः प्रतिभाति भाविनि ।
त्वया मनोनिर्विषयार्थकामया यदेक एव प्रतिगृह्य सेव्यते ॥

Hence, O you of excellent thoughts, virtuous conduct appears to me, especially now, as the essence of the three objects of life (viz., DHARMA, ARTHA and KĀMA), since by you, to whose mind wealth and desire are no worthy objects, that one (DHARMA) only is pursued being chosen. [38]

ಭಾವಿನಿ = ಎಲೈ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವಳೇ, ಯತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮನೋನಿರ್ವಿಷಯ+ಅರ್ಥಕಾಮಯಾ = ಅರ್ಥಕಾಮವೆರಡೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗದ ತ್ವಯಾ=ನಿನ್ನಿಂದ ಏಕಃ ಏವ= (ಧರ್ಮ) ವೊಂದೇ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ = ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸೇವ್ಯತೇ = ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆಯೋ ಅನೇನ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಧರ್ಮಃ = ಧರ್ಮವೇ ತ್ರಿವರ್ಗಸಾರಃ=ಧರ್ಮ-ಅರ್ಥ-ಕಾಮ ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳ ಸಾರವೆಂಬುದಾಗಿ ಅದ್ಯ=ಈ ದಿನ ಮೇ=ನನಗೆ ಸವಿಶೇಷಂ=ಅತಿಶಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರತಿಭಾತಿ=ತೋರುತ್ತಿದೆ. [38]

प्रयुक्तसत्कारविशेषमात्मना न मां परं संप्रतिपत्तुमर्हसि ।
यतः सतां संनतगात्रि संगतं मनीषिभिः साप्तपदीनमुच्यते ॥

You should not consider me, to whom you yourself have accorded such special honour, as a stranger; for, O lady with a stooping body, friendship of good persons is described by the learned as being contracted by the interchange of seven words (or, by advancing seven steps towards one another) [39]

ಆತ್ಮನಾ = ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರಯುಕ್ತ-ಸತ್ಕಾರ-ವಿಶೇಷಂ = ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಕಾರ ವಿಶೇಷವುಳ್ಳ ಮಾಂ=ನನ್ನನ್ನು ಪರಂ=ಬೇರೆಯುವನೆಂದು ಸಂಪ್ರತಿ-ಪತ್ತುಂ ನ ಅರ್ಹಸಿ = ನೀನು ಭಾವಿಸಕೂಡದು. ಯತಃ=ಏಕೆಂದರೆ, ಸಂನತ-ಗಾತ್ರಿ = ಸಂನತಾಂಗಿಯೇ! ಸತಾಂ = ಸತ್ಪುರುಷರ ಸಂಗತಂ = ಸಖ್ಯವು ಸಾಪ್ತಪದೀನಂ=ಕೇವಲ ಏಳು ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೇ (ಅಥವಾ ಏಳು ಪದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣವಾದ ಕೂಡಲೇ) ಉಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಮನೀಷಿಭಿಃ=ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಉಚ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. [39]

[1]अतोऽत्र किंचिद्भवतीं बहुक्षमां
द्विजातिभावादुपपन्नचापलः ।
अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने
न चेद्रहस्यं [2]प्रतिवक्तुमर्हसि ॥४०॥

[1]अतोऽद्य
[2]प्रतिगोप्तुम्

Therefore, this person (i.e., myself), with boldness arisen from the very nature of a Brahmin, is desirous of asking you, who are much forbearing, something about this (following) matter; O lady ascetic! if it be no secret, you will kindly give me an answer. [40]

ತಪೋಧನೇ = ಎಲೈ ತಪಸ್ಸನ್ನೇ ಧನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವಳೇ! ಅತಃ= ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಖ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅತ್ರ = ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕ್ಷಮಾಂ = ತುಂಬ ಕ್ಷಮಾಶೀಲೆಯಾದ ಭವತೀಂ = ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ವಿಜಾತಿ-ಭಾವಾತ್ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾವದಿಂದ ಉಪಪನ್ನ-ಚಾಪಲಃ = ಚಾಪಲ್ಯವುಂಟಾದ ಅಯಂ ಜನಃ=ಈ ನಾನು ಕಿಂಚಿತ್=ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಷ್ಟುಮನಾಃ= ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ರಹಸ್ಯಂ=ಗುಟ್ಟಾಗಿಡಬೇಕಾದ್ದು ನ ಚೇತ್=ಇಲ್ಲದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿವಕ್ತುಂ ಅರ್ಹಸಿ=ಉತ್ತರ ಹೇಳು. [40]

कुले प्रसूतिः प्रथमस्य वेधसस्त्रिलोकसौन्दर्यमिवोदितं वपुः ।
अमृग्यमैश्वर्यसुखं नवं वयस्तपःफलं स्यात्किमतःपरं वद ॥४१॥

Your birth has been in the race of the primeval Creator; your body is like the augmented beauty of the three worlds; the happiness from wealth needs not to be sought by you; your age is youthful. Say, can there be any fruit of asceticism, better than these? [41]

ಪ್ರಥಮಸ್ಯ ವೇಧಸಃ = ಮೊದಲನೆಯ ಬ್ರಹ್ಮನಾದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನ ಕುಲೇ=ಕುಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸೂತಿಃ=ಉತ್ಪತ್ತಿ; ತ್ರಿಲೋಕಸೌಂದರ್ಯಂ=ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಉದಿತಂ ಇವ = ಒಟ್ಟಿಗೆ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತಿರುವ ವಪುಃ=ಶರೀರ; ಅಮೃಗ್ಯಂ=ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲದ ಅಂದರೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಐಶ್ವರ್ಯಸುಖಂ = ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಸೌಖ್ಯ; ನವಂ = ಹೊಸ ವಯಃ=ಪ್ರಾಯ; ಅತಃ ಪರಂ=ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ತಪಃಫಲಂ= ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ದೊರಕುವ ಫಲವು ಕಿಂ= ಯಾವುದು ಸ್ಯಾತ್= ಇರಬಹುದು ವದ=ಹೇಳು. [41]

भवत्यनिष्टादपि नाम दुःसहात्
मनस्विनीनां प्रतिपत्तिरीदृशी ।
विचारमार्गप्रहितेन चेतसा
न दृश्यते तच्च [1]कृशोदरि त्वयि ।। ४२ ।।

[1] तनूदरि

Such a disposition as this in strong-willed women is bound to spring from some intolerable grievance. But, O lady with a slender waist, even that is not noticed in you by (my) mind directed in the way of consideration! [42]

ದುಃಸಹಾತ್ = ಸಹಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಅನಿಷ್ಟಾತ್ ಅಪಿ = ಅನಿಷ್ಟದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಮನಸ್ವಿನೀನಾಂ=ಧೀರಸ್ವಭಾವದ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಈದೃಶೀ= ಈ ಬಗೆಯಾದ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ=ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಭವತಿ ನಾಮ=ಉಂಟಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ವಿಚಾರಮಾರ್ಗಪ್ರಹಿತೇನ = ವಿಚಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ

ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚೇತಸಾ=(ನನ್ನ) ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತತ್ ಚ=ಆ (ಬಗೆಯು) ಅನಿಷ್ಟವೂ ಕೂಡ ತ್ವಯಿ=ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನ ದೃಶ್ಯತೇ=ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ, ಕೃಶ+ ಉದರಿ=ಎಲೈ ಕೃಶವಾದ ಉದರವುಳ್ಳ ಸುಂದರಿಯೇ! [42]

अलभ्यशोकाभिभवेयमाकृति-
विमानना सुभ्रु कुतः पितुर्गृहे ।
[1]पराभिमर्शो न तवास्ति कः करं
प्रसारयेत्पन्नगरत्नसूचये ॥ ४३ ॥

[1] परावमर्शः

This (your) form is incapable of being oppressed by sorrow. O lady with fine eye-brows! Whence could there be disrespect to you in your father's house? There can be no attack from a stranger in your case. (For), who will stretch forth his hand to seize the gem (on the hood) of a serpent? [43]

ಸುಭ್ರು=ಎಲೈ ಸುಂದರವಾದ ಹುಬ್ಬುಗಳುಳ್ಳ ಸುಂದರಿಯೇ! ಇಯಂ =ಈ ಆಕೃತಿಃ=(ನಿನ್ನ) ಮೂರ್ತಿಯು ಅಲಭ್ಯ-ಶೋಕ+ಅಭಿಭವಾ= (ಗಂಡನೇ ಮೊದಲಾದವರಿಂದಾದ ಅವಮಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ) ಶೋಕದಿಂದ (ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ) ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಲ್ಲದ್ದು. ಪಿತುಃ=ತಂದೆಯ ಗೃಹೇ=ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮಾನನಾ=ಅವಮಾನವು ಕುತಃ=ಎಲ್ಲಿಯದು? ಪರ+ಅಭಿಮರ್ಶಃ=ಇತರರಿಂದಾಗುವ ಅವಮಾನವು ತವ=ನಿನಗೆ ನ ಅಸ್ತಿ =ಇಲ್ಲ. (ಏಕೆಂದರೆ), ಪನ್ನಗ-ರತ್ನ-ಸೂಚಯೇ=ಸರ್ಪದ (ಹೆಡೆಯಲ್ಲಿರುವ) ರತ್ನಶಲಾಕೆಗೋಸ್ಕರ ಕರಂ=ಕೈಯನ್ನು ಕಃ=ಯಾವನು ತಾನೇ ಪ್ರಸಾರ ಯೇತ್=ಚಾಚುವನು? [43]

किमित्यपास्याभरणानि यौवने
धृतं त्वया वार्धकशोभि वल्कलम् ।
वद प्रदोषे स्फुटचन्द्रतारका
विभावरी यद्यरुणाय कल्पते ॥ ४४ ॥

Why is it that, having cast away ornaments, the bark-garment suitable for oldage has been put on by you in youth? Tell me if the night with the shining moon and stars is fit to change to early dawn, when it is still evening twilight? [44]

ಯೌವನೇ=ಪ್ರಾಯದಲ್ಲೇ ಆಭರಣಾನಿ=ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಅಪಾಸ್ಯ= ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ವಾರ್ಧಕಶೋಭಿ=ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸತಕ್ಕ ವಲ್ಕಲಂ= ನಾರುಮಡಿಯು ತ್ವಯಾ=ನಿನ್ನಿಂದ ಕಿಮಿತಿ=ಏನೆಂದು ಧೃತಂ=ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು? ಸ್ಫುಟ-ಚಂದ್ರ-ತಾರಕಾ=ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಚಂದ್ರಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಗಳುಳ್ಳ ವಿಭಾವರೀ=ರಾತ್ರಿಯು ಪ್ರದೋಷೇ=ರಾತ್ರಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲೇ ಅರುಣಾಯ=(ಅರುಣೋದಯದಿಂದ) ಕೆಂಪಾಗಲು ಕಲ್ಪತೇ ಯದಿ=ಯೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ವದ=ಹೇಳು. [44]

दिवं यदि प्रार्थयसे वृथा श्रमः
पितुः प्रदेशास्तव देवभूमयः ।
अथोपयन्तारमलं समाधिना
न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत् ॥ ४५ ॥

If you seek heaven, your labour is in vain; your father's provinces are divine lands. But if (you seek) a person who would marry you, enough of ascetic concentration. A jewel does not go on seeking (a person who would wear it); on the other hand, it is sought (by such a person). [45]

ದಿವಂ=ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಯಸೇ ಯದಿ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವೆಯಾದರೆ ಶ್ರಮಃ=(ನಿನ್ನ) ಶ್ರಮವು ವೃಥಾ=ವ್ಯರ್ಥ. (ಏಕೆಂದರೆ) ತವ=ನಿನ್ನ ಪಿತುಃ=ತಂದೆಯ ಪ್ರದೇಶಾಃ=ಪ್ರದೇಶಗಳೇ ದೇವಭೂಮಯಃ=ದೇವಭೂಮಿಗಳು. ಅಥ=ಇನ್ನು ಉಪಯಂತಾರಂ=(ನಿನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ) ವರನನ್ನು (ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವೆಯಾದರೆ) ಸಮಾಧಿನಾ ಅಲಂ=ತಪಸ್ಸನ್ನು ಸಾಕು

ಮಾಡು. ರತ್ನಂ=ರತ್ನವು ನ ಅನ್ವಿಷ್ಯತಿ=(ತನ್ನನ್ನು ಹೊಂದತಕ್ಕವರನ್ನು) ಹುಡುಕಿಕೊಂಡುಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ; ತತ್=ಅದೇ ಮೃಗ್ಯತೇ ಹಿ= (ಹೊಂದಲ ಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರಿಂದ ಹುಡುಕಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ. [45]

निवेदितं निश्वसितेन सोष्मणा
मनस्तु मे संशयमेव गाहते ।
न दृश्यते प्रार्थयितव्य एव ते
भविष्यति प्रार्थितदुर्लभः कथम् ॥ ४६ ॥

(Your desire) is made known by your warm sigh. But, my mind still enters into doubt. No person, worthy of being sought by you, is seen (by me). How can any person be unattainable to you, when he is sought? [46]

ಸೋಷ್ಮಣಾ = ಬಿಸಿಯಾದ ನಿಶ್ವಸಿತೇನ= ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನಿಂದ ನಿವೇದಿತಂ= (ನೀನು ವರಾರ್ಥಿನಿಯೆಂಬುದು) ಸೂಚಿತವಾಯಿತು. ತು = ಆದರೆ ಮೇ=ನನ್ನ ಮನಃ=ಮನಸ್ಸು ಸಂಶಯಂ ಏವ=ಸಂಶಯವನ್ನೇ ಗಾಹತೇ =ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. (ಏಕೆಂದರೆ) ತೇ=ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಯಿತವ್ಯಃ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡಲು ಯೋಗ್ಯನಾದವನು ನ ದೃಶ್ಯತೇ ಏವ = ಕಾಣಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಾರ್ಥಿತ-ದುರ್ಲಭಃ=ನೀನಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿಯೂ ದುರ್ಲಭನಾದವನು ಕಥಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ=ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಇದ್ದಾನು ? (ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ). [46]

अहो स्थिरः कोऽपि तवेप्सितो युवा
चिराय कर्णोत्पलशून्यतां गते ।
उपेक्षते यः [1]श्लथलम्बिनीर्जटाः
कपोलदेशे कलमाग्रपिङ्गलाः ॥ ४७ ॥

[1] श्लथबन्धिनीर्जटाः; श्लथबन्धलम्बिनीर्जटाः कपोले

Oh, that some one desired by you must be a stern youth who minds not these loosely hanging clotted hairs, yellowish like the ends of the KALAMA rice plants, on your cheeks bereft of the ear-lotuses since a long time! [47]

ಅಹೋ= ಆಶ್ಚರ್ಯ ! ಯಃ= ಯಾವ ಆ ವರನು ಚಿರಾಯ= ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕರ್ಣೋತ್ಪಲ-ಶೂನ್ಯತಾಂ=ಕಿವಿಯ ಆಭರಣವಾದ ಕನ್ನೈದಿಲೆಯಿಂದ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಗತೇ=ಹೊಂದಿರುವ ಕಪೋಲದೇಶೇ =ಕೆನ್ನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶ್ಲಥಲಂಬಿನೀಃ=ಸಡಿಲವಾಗಿ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ಕಲಮ + ಅಗ್ರ-ಪಿಂಗಲಾಃ = ಭತ್ತದ ತೆನೆಯಂತೆ ಹೊಂಬಣ್ಣವಾಗಿರುವ ಜಟಾಃ = ಜಟೆಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷತೇ = ಉಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ, (ಸಃ= ಅಂತಹ) ತವ ಈಪ್ಸಿತಃ=ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟನಾದ ಯುವಾ=ಯುವಕನು ಕಃ ಅಪಿ=ಯಾವನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಸ್ಥಿರಃ=ಕಠಿಣ (ಹೃದಯ) ನು. [47]

मुनिव्रतैस्त्वामतिमात्रकर्शितां
दिवाकराप्लुष्टविभूषणास्पदाम् ।
शशाङ्कलेखामिव पश्यतो दिवा
सचेतसः कस्य मनो न दूयते ॥ ४८ ॥

The mind of which sentient man will not be afflicted on beholding you so much emaciated by ascetic vows and having (these) limbs formerly decked with ornaments (but) scorched by the sun now, as on seeing the lunar digit during day-time?

ಮುನಿವ್ರತೈಃ -- ಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿ ಮುನಿವ್ರತಗಳಿಂದ ಅತಿಮಾತ್ರ-ಕರ್ಶಿತಾಂ — ಅತ್ಯಂತ ಕೃಶವಾಗಿರುವ ದಿವಾಕರ+ಆಪ್ಲುಷ್ಟ-ವಿಭೂಷಣ +ಆಸ್ಪದಾಂ— ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಕಂದಿದ ಭೂಷಣ ಸ್ಥಾನಗಳುಳ್ಳ (ಆದ್ದರಿಂದಲೇ) ದಿವಾ — ಹಗಲು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಶಶಾಂಕಲೇಖಾಂ ಇವ — ಚಂದ್ರಲೇಖೆಯಂತಿರುವ ತ್ವಾಂ— ನಿನ್ನನ್ನು ಪಶ್ಯತಃ — ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಸಚೇತಸಃ

—ಮರುಕವುಳ್ಳ ಕಸ್ಯ—ಯಾವನ ಮನಃ—ಮನಸ್ಸು ತಾನೇ ನ ದೂಯತೇ —ಪರಿತಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ ? [48]

अवैमि सौभाग्यमदेन वञ्चितं तव प्रियं यश्चतुरावलोकिनः ।
करोति लक्ष्यं चिरमस्य चक्षुषो न वक्त्रमात्मीयमरालपक्ष्मणः ॥

I understand; your beloved is defrauded by the pride of handsomeness, as he does not make his own face the object of the sight of these eyes (of yours) with lovely glances and curved eye-lashes, for (such) a long time. [49]

ಚತುರ+ಅವಲೋಕಿನಃ—ಮಧುರವಾದ ನೋಟವುಳ್ಳ ಅರಾಲ-ಪಕ್ಷ್ಮಣಃ—ಕುಟಿಲವಾದ ರೋಮರಾಜಿಯುಳ್ಳ ಅಸ್ಯ—ಈ (ನಿನ್ನ) ಚಕ್ಷುಷಃ—ಕಣ್ಣಿಗೆ ಆತ್ಮೀಯಂ—ತನ್ನ ವಕ್ತ್ರಂ—ಮುಖವನ್ನು ಚಿರಂ —ಚಿರಕಾಲ ಲಕ್ಷ್ಯಂ—ನೋಡತಕ್ಕ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಯಃ—ಯಾವನು ನ ಕರೋತಿ—ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ತವ ಪ್ರಿಯಂ—ನಿನ್ನ ಪ್ರಿಯ ನನ್ನು ಸೌಭಾಗ್ಯಮದೇನ—ಸೌಂದರ್ಯಗರ್ವದಿಂದ ವಂಚಿತಂ—ಮೋಸ ಹೋದವನೆಂದು ಅವೈಮಿ—ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. [49]

कियच्चिरं श्राम्यसि गौरि विद्यते ममापि पूर्वाश्रमसञ्चितं तपः ।
तदर्धभागेन लभस्व काङ्क्षितं वरं तमिच्छामि च साधु वेदितुम् ॥

O Gauri, how long will you toil? There is to my credit some ascetic merit earned during a former stage of my life. By a half of that, may you obtain your desired bride-groom! But, *him* I wish to know well." [50]

ಗೌರಿ—ಎಲೌ ಗೌರಿಯೇ! ಕಿಯತ್—ಎಷ್ಟು ಚಿರಂ—ದೀರ್ಘಕಾಲ ಶ್ರಾಮ್ಯಸಿ—ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತೀಯೆ ? ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮ-ಸಂಚಿತಂ—ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಹಾಕಿದ ತಪಃ—ತಪಸ್ಸು ಮಮ+ಅಪಿ—ನನಗೂ

ಕೂಡ ವಿದ್ಯತೇ—ಇದೆ. ತತ್+ಅರ್ಧ-ಭಾಗೇನ—ಅದರ ಅರ್ಧಭಾಗದಿಂದ ಕಾಂಕ್ಷಿತಂ—ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟನಾದ ವರಂ—ವರನನ್ನು ಲಭಸ್ವ—ಹೊಂದು. ಚ—ಆದರೆ ತಂ—ಆ ವರನನ್ನು ಸಾಧು—ಚೆನ್ನಾಗಿ ವೇದಿತುಂ—ತಿಳಿಯಲು ಇಚ್ಛಾಮಿ—ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. [50]

इति प्रविश्याभिहिता द्विजन्मना मनोगतं सा न शशाक शंसितुम्
अथो वयस्यां परिपार्श्ववर्तिनीं विवर्तितानञ्जननेत्रमैक्षत ॥५१॥

Although addressed thus by that ascetic penetrating into her thoughts, she was not able to declare it. Then, she, turning aside her eyes bereft of collyrium, looked at the maid who was remaining close by her side. [51]

ಇತಿ—ಹೀಗೆಂಬುದಾಗಿ ದ್ವಿಜನ್ಮನಾ—(ಆ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದ ಪ್ರವಿಶ್ಯ—ಒಳಹೊಕ್ಕು (ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ) ಅಭಿಹಿತಾ—ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವಳಾಗಿ ಸಾ—ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮನೋಗತಂ— ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಶಂಸಿತುಂ—ಹೇಳಲು ನ ಶಶಾಕ—ಶಕ್ತಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಥೋ—ಬಳಿಕ ಪರಿಪಾರ್ಶ್ವ-ವರ್ತಿನೀಂ—ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ವಯಸ್ಯಾಂ—ಸಖಿಯನ್ನು ವಿವರ್ತಿತ+ಅನಂಜನ-ನೇತ್ರಂ—ಕಾಡಿಗೆ ಹಚ್ಚದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ವಾಲಿಸಿ ಐಕ್ಷತ—ನೋಡಿದಳು.

[51]

—Pārvatī's friend replies (52-61)—

सखी तदीया तमुवाच वर्णिनं निबोध साधो तव चेत्कुतूहलम् ।
यदर्थमम्भोजमिवोष्णवारणं कृतं तपःसाधनमेतया वपुः ॥५२॥

Her maid said to the ascetic—"If you have curiosity, O sir, you may know him for whom her *body* has been made by her the means of penance, just as a *lotus* is made the preventer of (the sun's) heat. [52]

ತದೀಯಾ=ಅವಳ ಸಖೀ=ಸಖಿಯು ತಂ=ಆ ವರ್ಣಿನಂ=ಬ್ರಹ್ಮ
ಚಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಉವಾಚ=ಹೇಳಿದಳು. ಸಾಧೋ=ಎಲೈ ವಿದ್ವಾಂಸನೇ!
ಅಂಭೋಜಂ=ಕಮಲವು ಉಷ್ಣವಾರಣಂ ಇವ=ಛತ್ರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪ
ಟ್ಟಂತೆ ವಪುಃ=(ಸುಕುಮಾರವಾದ ಇವಳ) ಶರೀರವು ಯದರ್ಥಂ=ಯಾವು
ದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತಪಃಸಾಧನಂ=ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ
ಏತಯಾ=ಇವಳಿಂದ ಕೃತಂ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ (ಅದನ್ನು ಕೇಳಲು) ತವ=
ನಿನಗೆ ಕುತೂಹಲಂ ಚೇತ್=ಕುತೂಹಲವಿದ್ದರೆ ನಿಬೋಧ=ತಿಳಿದುಕೋ.

इयं महेन्द्रप्रभृतीनधिश्रियश्चतुर्दिगीशानवमत्य मानिनी ।
अरूपहार्यं मदनस्य निग्रहात्पिनाकपाणिं पतिमाप्तुमिच्छति ॥

This lady with very high aspirations, disregarding the wealthy lords of the four quarters, namely, Indra and others, wishes to obtain as her husband the PINĀKA-holder who can not be won over by beauty on account of the over-throw of Cupid (by him). [53]

ಮಾನಿನೀ=ಅಭಿಮಾನವತಿಯಾದ ಇಯಂ=ಇವಳು ಅಧಿಶ್ರಿಯಃ=
ಅಧಿಕವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ ಮಹೇಂದ್ರ ಪ್ರಭೃತೀನ್=ಮಹೇಂದ್ರನೇ ಮೊದ
ಲಾದ ಚತುರ್ದಿಗೀಶಾನ್=ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಪತಿಗಳನ್ನೂ ಅವಮತ್ಯ=ಅಲ್ಲಗಳೆದು
ಮದನಸ್ಯ=ಮನ್ಮಥನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಾತ್ = ನಿಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ
ಅರೂಪಹಾರ್ಯಂ=ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ವಶೀಕರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ
ವಲ್ಲದ ಪಿನಾಕ-ಪಾಣಿಂ=ಪಿನಾಕಪಾಣಿಯಾದ ಶಿವನನ್ನು ಪತಿಂ=ಗಂಡ
ನನ್ನಾಗಿ ಆಪ್ತುಂ=ಹೊಂದಲು ಇಚ್ಛತಿ=ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾಳೆ. [53]

असह्यहुंकारनिवर्तितः पुरा [1]पुरारिमप्राप्तमुखः शिलीमुखः ।
इमां हृदि व्यायतपात[2]मक्षिणोद्विशीर्णमूर्तेरपि पुष्पधन्वनः ॥

[1] स्मरारिम् [2] अक्षणोत्

The arrow of the flower-bowed Cupid whose body was destroyed, being turned away formerly by the unbearable war-cry (of S'iva) and hence not reaching that enemy of the three cities with its point, has hit her in her heart with a deep stroke. [54]

ಪುರಾ=ಹಿಂದೆ ಅಸಹ್ಯ-ಹುಂಕಾರ-ನಿವರ್ತಿತಃ=ತಡೆಯುಲಶಕ್ಯವಾದ ಹುಂಕಾರದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ (ಆದ್ದರಿಂದಲೇ) ಪುರಾರಿಂ=ಶಿವನನ್ನು ಅಪ್ರಾಪ್ತಮುಖಃ = ಸೇರದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ವಿಶೀರ್ಣಮೂರ್ತೇಃ ಅಪಿ= ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ (ಆದೇ) ಪುಷ್ಪಧನ್ವನಃ= ಮನ್ಮಥನ ಶಿಲೀಮುಖಃ=ಬಾಣವು ಇಮಾಂ=ಈ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಹೃದಿ= ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಯತಪಾತಂ=ಬಹಳ ಆಳವಾದ ಪ್ರಹಾರವಾಗುವಂತೆ ಅಕ್ಷಿಣೋತ್=ವೇಧಿಸಿತು. [54]

तदा प्रभृत्युन्मदना पितुर्गृहे ललाटिकाचन्दनधूसरालका ।
न जातु बाला लभते स्म निर्वृतिं तुषारसङ्घातशिलातलेष्वपि ॥

Since then, (remaining) in her father's house, this love-smitten girl, her curls (turned) grey with the sandal paste on her fore-head, has never had any rest even on the surfaces of the rocks of solid snow. [55]

ತದಾ ಪ್ರಭೃತಿ=ಆಗಿನಿಂದಲೂ ಪಿತುಃ ಗೃಹೇ=ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉನ್ಮದನಾ= ಉತ್ಕಟವಾದ ಮನ್ಮಥಾವಸ್ಥೆಯುಳ್ಳವಳೂ ಲಲಾಟಿಕಾ- ಚಂದನ-ಧೂಸರ+ಅಲಕಾ=ಹಣೆಯ ಮೇಲಿನ ತಿಲಕದ ಶ್ರೀಗಂಧದಿಂದ ಧೂಮ್ರವರ್ಣವಾದ ಮುಂಗುರುಳುಗಳುಳ್ಳವಳೂ ಆದ ಬಾಲಾ=(ಈ) ಹುಡುಗಿಯು ತುಷಾರ-ಸಂಘಾತ-ಶಿಲಾತಲೇಷು ಅಪಿ=ಮಂಜಿನ ಗೆಡ್ಡೆ ಯಿಂದಾದ ಶಿಲಾತಲಗಳ ಮೇಲೂ ಕೂಡ ಜಾತು=ಯಾವಾಗಲೂ ನಿರ್ವೃತಿಂ =ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ನ ಲಭತೇ ಸ್ಮ=ಹೊಂದುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. [55]

उपात्तवर्णे चरिते पिनाकिनः सबाष्पकण्ठस्खलितैः पदैरियम् ।
अनेकशः किन्नरराजकन्यका वनान्तसङ्गीतसखीररोदयत् ॥५६॥

When the deeds of S'iva were commenced to be sung, through words uttered in a voice choked with tears, this lady has more than once caused the Kinnara princesses, her companions in singing at the ends of the forest, to weep. [56]

ಪಿನಾಕಿನಃ=ಶಿವನ ಚರಿತೇ=ಚರಿತ್ರವು ಉಪಾತ್ತವರ್ಣೇ=ಹಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಸಬಾಷ್ಪ-ಕಂಠ-ಸ್ಖಲಿತೈಃ=ಕಣ್ಣೀರು ತುಂಬಿದ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪದೈಃ=ಪದಗಳಿಂದ ಇಯಂ=ಇವಳು ವನಾಂತ-ಸಂಗೀತ-ಸಖೀಃ=ವನಗಳ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸಖಿಯರಾದ ಕಿನ್ನರ-ರಾಜಕನ್ಯಕಾಃ=ಕಿನ್ನರ ರಾಜಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಅನೇಕಶಃ=ಅನೇಕ ಸಲ ಅರೋದಯತ್=ಅಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. [56]

त्रिभागशेषासु निशासु च क्षणं निमील्य नेत्रे सहसा [1]व्यबुध्यत ।
क्व नीलकण्ठ व्रजसीत्यलक्ष्यवागसत्यकण्ठार्पितबाहुबन्धना ॥

[1] विबुध्यते

During nights too, a third part of which was yet remaining, she, having closed her eyes just for a while, would wake up all of a sudden saying without the addressee—'O Nīlakaṇṭha, whither are you going?' and throwing her arms to clasp an imaginary neck. [57]

ಚ=ಮತ್ತು ತ್ರಿಭಾಗಶೇಷಾಸು=ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಉಳಿದಿದ್ದ ನಿಶಾಸು=ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಂ=ಕ್ಷಣಕಾಲ ನೇತ್ರೇ=ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನಿಮೀಲ್ಯ =ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಸಹಸಾ=ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ನೀಲಕಂಠ=ಎಲೈ ನೀಲಕಂಠನೇ ಕ್ವ=ಎಲ್ಲಿಗೆ ವ್ರಜಸಿ=ಹೋಗುತ್ತೀಯೆ ? ಇತಿ=ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಲಕ್ಷ್ಯವಾಕ್=ನಿರ್ವಿಷಯವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾ ಅಸತ್ಯ-ಕಂಠ+ಅರ್ಪಿತ-

ಬಾಹುಬಂಧನಾ=ಮಿಥ್ಯಾರೂಪವಾದ (ಶಿವನ) ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆಲಿಂಗನವುಳ್ಳವಳಾಗಿ ವಿ+ಅಬುಧ್ಯತೆ=ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. [57]

[1]यदा बुधैः सर्वगतस्त्वमुच्यसे
न वेत्सि भावस्थमिमं कथं जनम् ।
इति स्वहस्तोल्लिखितश्च मुग्धया
रहस्युपालभ्यत चन्द्रशेखरः ॥ ५८ ॥

[1] यतः

'When you are declared by the wise as all-pervading, how can you not know this person (my self) as in love with you?'—thus also the moon-crested S'iva, painted by her own hand, would be remonstrated by this simple girl secretly. [58]

ತ್ವಂ=ನೀನು ಸರ್ವಗತಃ=ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೆಂದು ಬುಧೈಃ=ಪಂಡಿತರಿಂದ ಯದಾ ಉಚ್ಯಸೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಭಾವಸ್ಥಂ=ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಟ್ಟಿರುವ ಇಮಂ ಜನಂ=ಈ ನನ್ನನ್ನು ಕಥಂ=ಹೇಗೆ ತಾನೇ ನ ವೇತ್ಸಿ=ತಿಳಿಯದೇ ಇದ್ದೀ? ಇತಿ ಚ=ಹೀಗೆಂದೂ ಕೂಡ ಮುಗ್ಧಯಾ=ಮುಗ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಪಾರ್ವತಿಯಿಂದ ಸ್ವ-ಹಸ್ತ+ಉಲ್ಲಿಖಿತಂ=ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಚಂದ್ರಶೇಖರಃ=ಶಿವನು ರಹಸಿ=ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಉಪಾಲಭ್ಯತ=ಹೀಯಾಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. [58]

यदा च तस्याधिगमे जगत्पतेरपश्यदन्यं न विधिं [1]विचिन्वती ।
तदा सहास्माभिरनुज्ञया गुरोरियं प्रपन्ना तपसे तपोवनम् ॥५९॥

[1] वितन्वती

And when, on seeking, she found no other means for obtaining that lord of the universe, (then) with the permission of her father, she, together with us, came to this penance-grove for practising penance. [59]

ಜಗತ್ಪತೇಃ = ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ತಸ್ಯ=ಆ ಶಿವನನ್ನು ಅಧಿಗನ್ತೋ = ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಂ=ಬೇರೆ ವಿಧಿಂ = ಉಪಾಯವನ್ನು ವಿಚಿನ್ವತೀ= ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದರೂ ಯದಾ=ಯಾವಾಗ ನ ಅಪಶ್ಯತ್=(ಅಂತಹ ಯಾವ ಉಪಾಯವನ್ನೂ) ಕಾಣಲಿಲ್ಲವೋ ತದಾ ಚ=ಆಗಲೇ ಇಯಂ=ಇವಳು ಗುರೋಃ=ತಂದೆಯ ಅನುಜ್ಞಯಾ=ಅನುಮತಿಯಿಂದ ತಪಸೇ=ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲು ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಸಹ=ನಮ್ಮೊಡನೆ ತಪೋವನಂ=ತಪೋವನವನ್ನು ಪ್ರಪನ್ನಾ=ಸೇರಿದಳು. [59]

द्रुमेषु सख्या कृतजन्मसु स्वयं
फलं तपःसाक्षिषु [1]दृष्टमेष्वपि ।
न च प्ररोहाभिमुखोऽपि[2] दृश्यते
मनोरथोऽस्याः शशिमौलिसंश्रयः ॥ ६० ॥

[1] बद्धम्
[2] न

Even on these trees planted by our friend herself, which have witnessed her penance, fruits are seen. But her desire pertaining to the moon-crested S'iva does not seem to tend even towards sprouting. [60]

ಸಖ್ಯಾ=(ನನ್ನ) ಸಖಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯಿಂದ ಸ್ವಯಂ=ಸ್ವತಃ ಕೃತಜನ್ಮಸು=ನೆಡಲ್ಪಟ್ಟ ತಪಃ-ಸಾಕ್ಷಿಷು = (ಅವಳ) ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾದ ಏಷು=ಈ ದ್ರುಮೇಷು ಅಪಿ = ಮರಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಫಲಂ = ಫಲವು ದೃಷ್ಟಂ=ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಅಸ್ಯಾಃ=ಈ ಪಾರ್ವತಿಯ ಶಶಿಮೌಲಿ-ಸಂಶ್ರಯಃ =ಚಂದ್ರಶೇಖರನಾದ ಶಿವನ ವಿಷಯವಾದ ಮನೋರಥಃ ಚ=ಮನೋರಥವಾದರೋ ಪ್ರರೋಹ + ಅಭಿಮುಖಃ ಅಪಿ= ಮೊಳಕೆಯಾಗತೊಡಗಿರುವಂತೆಯೂ ಕೂಡ ನ ದೃಶ್ಯತೇ=ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. [60]

न वेद्मि स प्रार्थितदुर्लभः कदा सखीभि[1]रस्रोत्तरमीक्षितामिमाम् ।
तपःकृशामभ्युपपत्स्यते सखीं वृषेव सीतां तदवग्रहक्षताम् ॥

[1] ०रस्राकुलम्

When will that person, difficult to get although desired for, favour this friend emaciated by penance and looked on by her maids with tears, like Indra favouring a tilled plot of ground afflicted by draught,—I know not." [61]

ಪ್ರಾರ್ಥಿತ-ದುರ್ಲಭಃ=ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾದರೂ ದುರ್ಲಭನಾದ ಸಃ=ಆ ಶಿವನು ಸಖೀಭಿಃ=ಸಖಿಯರಿಂದ ಅಸ್ರೋತ್ತರಂ=ಕಣ್ಣೀರೇ ಕಣ್ಣೀರಾಗಿ ಈಕ್ಷಿತಾಂ=ನೋಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ತಪಃ-ಕೃಶಾಂ=ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೃಶಳಾಗಿರುವ ಇಮಾಂ ಸಖೀಂ=ಈ (ನನ್ನ) ಸಖಿ(ಯಾದ ಪಾರ್ವತಿ) ಯನ್ನು ವೃಷಾ=ಇಂದ್ರನು ತತ್ ಅ+ವಗ್ರಹ-ಕ್ಷತಾಂ=ಅವನಿಂದಲೇ ಆದ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೀಡಿತಳಾದ ಸೀತಾಂ ಇವ=ಉಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನೋ ಎಂಬಂತೆ ಕದಾ=ಯಾವಾಗ ಅಭಿ+ಉಪಪತ್ಸ್ಯತೇ=ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೋ ನ ವೇದ್ಮಿ=ನಾನು ಕಾಣೆ. [61]

अगूढसद्भावमितीङ्गितज्ञया निवेदितो नैष्ठिकसुन्दरस्तया ।
अयीदमेवं परिहास इत्युमामपृच्छदव्यञ्जितहर्षलक्षणः ।। ६२ ।।

That handsome religious student being thus informed with unconcealed good will by her who knew (Pārvatī's) inward thought, asked Umā, without manifesting any sign of joy—"O lady, is this (really) so, or is this (just) a joke." [62]

ಇಂಗಿತಜ್ಞಯಾ=ಪಾರ್ವತಿಯ ಹೃದಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ತಯಾ=ಆ ಸಖಿಯಿಂದ ಇತಿ=ಹೀಗೆಂಬುದಾಗಿ ಅಗೂಢಸದ್ಭಾವಂ=ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುವಂತೆ ನಿವೇದಿತಃ=ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನೈಷ್ಠಿಕ-ಸುಂದರಃ=ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸುಂದರನಾಗಿದ್ದ ಸಃ=ಆ ಜಟಿಲನು ಅವ್ಯಂಜಿತ ಹರ್ಷಲಕ್ಷಣಃ=ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸದ ಹರ್ಷಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ 'ಅಯಿ=ಎಲೌ ಗೌರಿ! ಇದಂ=(ನಿನ್ನ ಸಖಿಯು ಹೇಳಿದ) ಈ ಮಾತು ಏವಂ=ಸತ್ಯವಾದದ್ದೇ? ಪರಿಹಾಸಃ=(ಅಥವಾ) ಪರಿಹಾಸದ ಮಾತೇ?' ಇತಿ=ಎಂದು ಉಮಾಂ=ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಅಪೃಚ್ಛತ್=ಕೇಳಿದನು. [62]

अथाग्रहस्ते मुकुलीकृताङ्गुलौ समर्पयन्ती स्फटिकाक्ष[1]मालिकाम् ।
कथञ्चिदद्रेस्तनया मिताक्षरं चिरव्यवस्थापितवागभाषत ॥६३॥

[1] ०मण्डलम्

Then depositing a crystal rosary in the fore-part of her hand the fingers of which had been drawn inward, the daughter of the mountain with a speech regulated after a long time spoke briefly with much difficulty.— [63]

ಅಥ=ಅನಂತರ ಅದ್ರೇಃ=ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ತನಯಾ=ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮುಕುಲೀಕೃತ+ಅಂಗುಲೌ=ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ ಜೋಡಿಸಿದ ಬೆರಳುಗಳುಳ್ಳ ಅಗ್ರಹಸ್ತೇ=ಮುಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕ+ಅಕ್ಷಮಾಲಿಕಾಂ=ಸ್ಫಟಿಕಮಣಿಗಳ ಜಪಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಯಂತೀ=ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಥಂಚಿತ್=ತುಂಬ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಚಿರವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿತವಾಕ್=ಬಹಳ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾತುಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿ ಮಿತಾಕ್ಷರಂ=ಪರಿಮಿತವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳಂತೆ ಅಭಾಷತ=(ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ) ಹೇಳಿದಳು. [63]

—Pārvatī speaks (64)—

यथा श्रुतं वेदविदां वर त्वया जनोऽयमुच्चैःपदलङ्घनोत्सुकः ।
तपः किलेदं तदवाप्तिसाधनं मनोरथानामगतिर्न विद्यते ॥६४॥

"O the best among the adepts in the Vedas! this person (i.e. myself) is ambitious of rising to a high position, as heard by you. This penance is but a (modest) means of obtaining that end. There is nothing to which desires can have no access." [64]

ವೇದವಿದಾಂ=ವೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರಲ್ಲಿ ವರ=ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನೇ! ತ್ವಯಾ=ನಿನ್ನಿಂದ ಯಥಾ=ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಅಂದರೆ ಇದ್ದದ್ದು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಶ್ರುತಂ=ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಅಯಂ ಜನಃ=ಈ ನಾನು ಉಚ್ಚೈಃಪದ-

ಲಂಘನ + ಉತ್ಸುಕಃ = (ಶಿವನ ಪತ್ನಿ ಎಂಬ) ಉನ್ನತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಏರಲು ಉತ್ಸುಕಳಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಇದಂ=ಈ ತಪಃ=ತಪಸ್ಸು ತತ್+ಅವಾಪ್ತಿ-ಸಾಧನಂ ಕಿಲ= ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲು (ಅಲ್ಪವಾದ) ಉಪಾಯವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಮನೋರಥಾನಾಂ=ಆಸೆಗಳಿಗೆ ಅಗತಿಃ= ವಿಷಯವಲ್ಲದ್ದು ನ ವಿದ್ಯತೇ= ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ! [64]

—*The Jaṭila decries S'iva as a bride-groom (65-73)*—

अथाह वर्णी विदितो महेश्वर-
स्तदर्थिनी त्वं पुनरेव वर्तसे ।
अमङ्गलाभ्यास[1]रतिं विचिन्त्य तं
तवानुवृत्तिं न च कर्तुमुत्सहे ॥ ६५ ॥

[1] रतम्

Then the ascetic said—"S'iva is known (to me). You again are longing for him. Considering him interested in inauspicious practices, I dare not approve of your choice. [65]

ಅಥ = ಬಳಿಕ ವರ್ಣೀ = ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಆಹ = ಹೇಳಿದನು. ಮಹೇಶ್ವರಃ=ಶಿವನು ವಿದಿತಃ= ತಿಳಿದವನೇ. ತ್ವಂ ಪುನಃ= ನೀನಾದರೋ ತದ್+ಅರ್ಥಿನೀ ಏವ= ಅವನನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವಳಾಗಿಯೇ ವರ್ತಸೇ = ಇದ್ದೀಯೆ. ಅಮಂಗಲ + ಅಭ್ಯಾಸ-ರತಿಂ = ಅಮಂಗಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವ ತಂ=ಆ ಶಿವನನ್ನು ವಿಚಿಂತ್ಯ=ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ತವ=ನಿನ್ನ ಅನುವೃತ್ತಿಂ=ಅನುಸರಣೆಯನ್ನು ಕರ್ತುಂ=ಮಾಡಲು (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಲು) ನ ಉತ್ಸಹೇ ಚ = ನಾನಂತು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಿಲ್ಲ. [65]

अवस्तुनिर्बन्धपरे कथं नु ते करोऽयमामुक्तविवाहकौतुकः ।
[1]करेण शम्भोर्वलयीकृताहिना सहिष्यते तत्प्रथमावलम्बनम् ॥

[1] भुजेन

कर्ण

O lady resolutely intent upon a despicable thing (viz., S'iva) ! How at all can this your hand with the auspicious marriage string tied on it bear that very first touch of S'iva's hand wound round with a snake? [66]

ಅವಸ್ತು-ನಿರ್ಬಂಧ-ಪರೇ=ತುಚ್ಛವಸ್ತುವಾದ ಶಿವನಲ್ಲೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಭಿನಿವೇಶವುಳ್ಳ ಪಾರ್ವತಿಯೇ! ಅಮುಕ್ತ-ವಿವಾಹ-ಕೌತುಕಃ=ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ಮಂಗಳಸೂತ್ರವುಳ್ಳ ಅಯಂ=ಈ ತೇ=ನಿನ್ನ ಕರಃ=ಕೈಯು ವಲಯೀಕೃತ+ಅಹಿನಾ=ಬಳೆಯಂತೆ (ಕೈಗೆ) ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಸರ್ಪವುಳ್ಳ ಶಂಭೋಃ=ಶಿವನ ಕರೇಣ=ಕೈಯೊಡನೆ ತತ್+ಪ್ರಥಮ+ಅವಲಂಬನಂ=ಅದೇ ಮೊದಲನೆಯದಾದ (ಪಾಣಿ) ಗ್ರಹಣವನ್ನು ಕಥಂ ನು ಸಹಿಷ್ಯತೇ=ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಸಹಿಸಬಲ್ಲುದು? [66]

त्वमेव तावत्परिचिन्तय स्वयं
कदाचिदेते यदि योगमर्हतः ।
वधूदुकूलं कलहंसलक्षणं
गजाजिनं शोणितबिन्दुवर्षि च ॥ ६७ ॥

You yourself just consider if these two things could ever deserve association with one another— the bride's silk saree marked with the figures of beautiful swans, and the elephant-hide dripping blood. [67]

ತ್ವಂ ಏವ=ನೀನೇ ಸ್ವಯಂ=ನಿನ್ನೊಳಗೇ ಪರಿಚಿಂತಯ ತಾವತ್=ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ನೋಡು. ಕಲಹಂಸಲಕ್ಷಣಂ=ಕಲಹಂಸಗಳ ಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ ವಧೂದುಕೂಲಂ=ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಯ ರೇಷ್ಮೆಸೀರೆ ಚ=ಮತ್ತು ಶೋಣಿತ-ಬಿಂದುವರ್ಷಿ=ರಕ್ತದ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕಿಸುತ್ತಿರುವ ಗಜ+ಅಜಿನಂ=ಆನೆಯ ಚರ್ಮ ಏತೇ=ಇವೆರಡೂ ಕದಾಚಿತ್=ಎಂದಾದರೂ ಯೋಗಂ=ಸೇರುವಿಕೆಯನ್ನು (ಹೊಂದಲು) ಅರ್ಹತಃ ಯದಿ=ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆಯೇ?

चतुष्कपुष्पप्रकरावकीर्णयोः परोऽपि को नाम [1]तवानुमन्यते ।
अलक्तकाङ्कानि पदानि पादयोर्विकीर्णकेशासु परेतभूमिषु ॥

[1] तवानुमंस्यते

Would even an enemy of yours approve of the alaktaka-tinged steps of your feet, accustomed to set on carpets of flowers in beautiful rooms, (being printed) on the grounds of the dead scattered over with (dead-bodies') hairs. [68]

ಚತುಷ್ಕ-ಪುಷ್ಪ-ಪ್ರಕರ+ಅವಕೀರ್ಣಯೋಃ= ಸುಂದರವಾದ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಹೂವಿನ ಹಾಸುಗೆಯ ಮೇಲೆ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟ ತವ=ನಿನ್ನ ಪಾದಯೋಃ= ಪಾದಗಳ ಅಲಕ್ತಕ+ಅಂಕಾನಿ=ಲಾಕ್ಷಾರಾಗದ ಗುರುತುಗಳುಳ್ಳ ಪದಾನಿ= ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ವಿಕೀರ್ಣ-ಕೇಶಾಸು=ಹರಡಿದ ಕೂದಲುಗಳುಳ್ಳ ಪರೇತ-ಭೂಮಿಷು = ಶ್ಮಶಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಃ=ಯಾವ ಪರಃ ಅಪಿ ನಾಮ=ಶತ್ರುವು ತಾನೇ ಅನುಮನ್ಯತೇ=ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾನೆ? [68]

अयुक्तरूपं किमतः परं [1]वद त्रिनेत्रवक्षः सुलभं तवापि यत् ।
स्तनद्वयेऽस्मिन्हरिचन्दनास्पदे[2] पदं चिताभस्मरजः करिष्यति ॥

[1] भवेत् [2] ०नाङ्किते

Say, what else can be more incongruous than this?—Although the embrace of S'iva be easily obtainable to you, the dusty ashes of the funeral pyres will rest on both these breasts, the site for yellow sandal-paste? [69]

ತ್ರಿನೇತ್ರ-ವಕ್ಷಃ = ಶಿವನ (ಎದೆಯು =) ಆಲಿಂಗನವು ತವ=ನಿನಗೆ ಸುಲಭಂ ಅಪಿ=ಸುಲಭವೇ ಆಗುವುದಾದರೂ ಹರಿ-ಚಂದನ+ಆಸ್ಪದೇ= ಶ್ರೀಗಂಧಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಅಸ್ಮಿನ್=ಈ ಸ್ತನದ್ವಯೇ=ಸ್ತನಯುಗ್ಮದ ಮೇಲೆ ಚಿತಾ-ಭಸ್ಮ-ರಜಃ=ಚಿತೆಗಳ ಬೂದಿಯ ಧೂಳು ಪದಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ= ಸ್ಥಾನಹೊಂದುತ್ತದೆ (ಇತಿ) ಯತ್=(ಎಂಬುದು) ಯಾವುದುಂಟೋ ಅತಃ

ಪರಂ=ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಯುಕ್ತರೂಪಂ=ಅಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಕಿಂ= ಯಾವುದು? ವದ=ನೀನೇ ಹೇಳು. [69]

इयं च तेऽन्या पुरतो विडम्बना
यदूढया वारणराजहार्यया ।
विलोक्य वृद्धोक्षमधिष्ठितं त्वया
महाजनः स्मेरमुखो भविष्यति ॥ ७० ॥

And this will be another ludicrousness at the very outset in you that people with distinction will laugh at you on seeing an old bull ridden by you who, being married, ought to be borne by a lordly elephant. [70]

ತೇ=ನಿನಗೆ ಪುರತಃ=ಮೊದಮೊದಲೇ ಇಯಂ ಚ=ಇದೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಾ=ಮತ್ತೊಂದು ವಿಡಂಬನಾ=ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವಾದ ಪ್ರಸಂಗ; ಯತ್= ಯಾವುದೆಂದರೆ ಊಢಯಾ=ಮದುವೆಯಾದ(ಮೇಲೆ) ವಾರಣ-ರಾಜ ಹಾರ್ಯಯಾ=ಗಜರಾಜನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸಂಚರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯಳಾದ ಯಯಾ ತ್ವಯಾ=ಯಾವ ನಿನ್ನಿಂದ ವೃದ್ಧೋಕ್ಷಂ=ಮುದಿಗೂಳಿಯು ಅಧಿಷ್ಠಿತಂ=ಸವಾರಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ವಿಲೋಕ್ಯ=ನೋಡಿ ಮಹಾಜನಃ=ಸಾಧುಜನರು ಸ್ಮೇರಮುಖಃ=ನಗುಮುಖರಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯತಿ= ಆಗುವರು. [70]

द्वयं गतं संप्रति शोचनीयतां
समागमप्रार्थनया पिनाकिनः[1] ।
कला च सा कान्तिमती कलावत-
स्त्वमस्य लोकस्य च नेत्रकौमुदी ॥ ७१ ॥

[1] कपालिनः

By their desire for an association with the Pināka-holder, two have now become pitiable; —

that luminous digit of the moon and you, the delight of the eyes of this world. [71]

ಪಿನಾಕಿನಃ = ಶಿವನ ಸಮಾಗಮ-ಪ್ರಾರ್ಥನಯಾ = ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಸಂಪ್ರತಿ=ಈಗ (1) ಕಲಾವತಃ=ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಮತೀ = ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾದ ಸಾ=ಆ (ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ) ಕಲಾ = (ಹದಿನಾರನೆಯ) ಭಾಗವೂ ಚ = ಮತ್ತು (2) ಅಸ್ಯ = ಈ ಲೋಕಸ್ಯ= ಪ್ರಪಂಚದ ನೇತ್ರಕೌಮುದೀ=ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೆಳುದಿಂಗಳಂತಿರುವ ತ್ವಂ=ನೀನೂ (ಎಂಬ) ದ್ವಯಂ = (ಈ) ಎರಡೂ ಶೋಚನೀಯತಾಂ = ಶೋಕಿಸಬೇಕಾದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಗತಂ=ಹೊಂದಿವೆ. [71]

वपुर्विरूपाक्षमलक्ष्यजन्मता
दिगम्बरत्वेन निवेदितं वसु ।
वरेषु यद्बालमृगाक्षि मृग्यते
तदस्ति किं व्यस्तमपि त्रिलोचने ॥ ७२ ॥

His body is with ugly eyes. (There is in him) the obscurity of origin. His wealth is declared by his nakedness. O fawn-eyed lady, is there in that three-eyed S'iva, anything, even partly, which is looked for in a bride-groom? [72]

(ಶಿವನ) ವಪುಃ = ಶರೀರವೋ ವಿರೂಪ+ಅಕ್ಷಂ = ವಿಕೃತರೂಪದ (ಮೂರು) ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳದ್ದು; ಅಲಕ್ಷ್ಯಜನ್ಮತಾ = ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದ ಜನ್ಮವಿರುವಿಕೆ (=ಅಜ್ಞಾತ ಕುಲಗೋತ್ರ); ವಸು=ಐಶ್ವರ್ಯವೋ ದಿಗಂಬರತ್ವೇನ = ದಿಗಂಬರನಾಗಿರುವಿಕೆಯಿಂದಲೇ ನಿವೇದಿತಂ = ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಬಾಲಮೃಗಾಕ್ಷಿ=ಎಲೈ ಎಳೆಯ ಜಿಂಕೆಯ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಗೌರಿಯೇ! ವರೇಷು =ಮದುವೆಯ ಗಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಯತ್=ಯಾವ ಯಾವುದು ಮೃಗ್ಯತೇ= ಹುಡುಕಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ತತ್=ಅದು ವ್ಯಸ್ತಂ ಅಪಿ=ಒಂದಾದರೂ ತ್ರಿಲೋಚನೇ=ಆ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನಾದ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿ ಕಿಂ=ಇದೆಯೇ? [72]

निवर्तयास्मादसदीप्सितान्मनः क्व तद्विधस्त्वं क्व च पुण्यलक्षणा ।
[1]अपेक्ष्यते साधुजनेन वैदिकी श्मशानशूलस्य [2]न यूपसत्क्रिया ॥

[1] अपेक्षते [2] हि

Avert your mind from this unworthy desire. Where is S'iva of that (low) sort and where you with marks of good fortune ! The scriptural purificatory rites meant for the sacrificial post will not be proposed for the impaling stake at a cemetery by pious people." [73]

ಅಸ್ಮಾತ್ = ಈ ಅಸತ್+ಈಪ್ಸಿತಾತ್ = ಅನಿಷ್ಟವಾದ ಮನೋರಥದಿಂದ ಮನಃ = ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿವರ್ತಯ = ಹಿಂದಿರುಗಿಸು. ತದ್ವಿಧಃ= ಆ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಮಂಗಲಶೀಲನಾದ ಶಿವನು ಕ್ವ = ಎಲ್ಲಿ ? ಚ=ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯಲಕ್ಷಣಾ = ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಭಾಗ್ಯಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ ತ್ವಂ = ನೀನು ಕ್ವ = ಎಲ್ಲಿ? ವೈದಿಕೀ=ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಯೂಪ-ಸತ್ಕ್ರಿಯಾ=ಯಜ್ಞಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಸಾಧುಜನೇನ=ಸತ್ಪುರುಷರಿಂದ ಶ್ಮಶಾನಶೂಲಸ್ಯ =ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶೂಲಕ್ಕೆ ನ ಅಪೇಕ್ಷ್ಯತೇ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. [73]

इति द्विजातौ प्रतिकूलवादिनि प्रवेपमानाधरलक्ष्यकोपया ।
विकुञ्चितभ्रूलत[1]माहिते तया विलोचने तिर्यगुपान्तलोहिते ॥

[1] लतयाहिते

When that twice-born (ascetic) spoke thus contrary to her wishes, by her, whose anger was noticeable by the quaking of her lower lip, her two eyes red at their corners were drawn obliquely such that her eye-brows got contracted. [74]

ಇತಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ದ್ವಿಜಾತೌ=ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಪ್ರತಿಕೂಲ= ವಾದಿನಿ=(ಪಾರ್ವತಿಗೆ) ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿರಲು, ಪ್ರವೇಪಮಾನ+ ಅಧರ-ಲಕ್ಷ್ಯಕೋಪಯಾ=ನಡುಗುತ್ತಿರುವ ಕೆಳದುಟಿಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ

ಕೋಪವುಳ್ಳ ತಯಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯಿಂದ ಉಪಾಂತಲೋಹಿತೇ= ಕಡೆಗಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗಿದ್ದ ವಿಲೋಚನೇ=ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳೂ ವಿಕುಂಚಿತ- ಭ್ರೂಲತಂ = ಹುಬ್ಬು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಿರ್ಯಕ್ = (ಅನಾದರ ದಿಂದ) ಓರೆಯಾಗಿ ಆಹಿತೇ=ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. [74]

—Pārvatī contradicts the views of the Jaṭila (75-83)—

उवाच चैनां परमार्थतो हरं
न वेत्सि नूनं यत एवमात्थ माम् ।
अलोकसामान्यमचिन्त्यहेतुकं
द्विषन्ति मन्दाश्चरितं महात्मनाम् ॥ ७५ ॥

And she said to him—"Surely you do not know S'iva in his reality, since you speak thus to me. The ignorant hate the life of great men, which is with incomprehensible motives and not in common with that of ordinary men. [75]

ಚ= ಮತ್ತು ಏನಂ = ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಉವಾಚ = ಹೇಳಿದಳು. ಹರಂ= ಶಿವನನ್ನು ನೂನಂ=ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪರಮಾರ್ಥತಃ=ಸರಿಯಾಗಿ ನ ವೇತ್ಸಿ=(ನೀನು) ತಿಳಿದಿಲ್ಲ; ಯತಃ=ಏಕೆಂದರೆ ಮಾಂ=ನನಗೆ ಏವಂ= ಈ ರೀತಿ ಆತ್ಥ = ನೀನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿ. ಅಲೋಕಸಾಮಾನ್ಯಂ= ಇತರ ಜನರಿಗೆ ಸಾಧಾರಣವಲ್ಲದ, ಅಚಿಂತ್ಯ-ಹೇತುಕಂ=ಯೋಚನೆಗೂ ನಿಲುಕದ ಕಾರಣವುಳ್ಳ ಮಹಾತ್ಮನಾಂ ಚರಿತಂ = ಮಹಾತ್ಮರ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಮಂದಾಃ=ಮೂಢರು (ಮಾತ್ರ) ದ್ವಿಷಂತಿ=ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. [75]

विपत्प्रतीकारपरेण मङ्गलं निषेव्यते भूतिसमुत्सुकेन वा ।
जगच्छरण्यस्य निराशिषः सतः किमेभिराशोपहतात्मवृत्तिभिः ॥

Auspicious things are used by a person interested in remedying some evil, or by one

eagerly desiring wealth. But of what good are these things, which through hope oppress the states of the mind, to that virtuous person who is without desires and who is the refuge of the universe? [76]

ವಿಪತ್-ಪ್ರತೀಕಾರಪರೇಣ = ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದಿರುವವನಿಂದ ವಾ= ಅಥವಾ ಭೂತಿಸಮುತ್ಸುಕೇನ=ಐಶ್ವರ್ಯಾಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳವನಿಂದ ಮಂಗಲಂ= ಮಂಗಲದ್ರವ್ಯವು ನಿಷೇವ್ಯತೇ = ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಜಗತ್+ ಶರಣ್ಯಸ್ಯ = ಜಗತ್ತಿಗೇ ರಕ್ಷಕನಾಗಿರುವ ನಿರಾಶಿಷಃ=ಆಶೆಯೇ ಇಲ್ಲದ ಸತಃ = ಶಿವನಿಗೆ ಅಶಾ+ಉಪಹತ+ಆತ್ಮವೃತ್ತಿಭಿಃ = ಆಸೆಯಿಂದ ದೂಷಿತವಾದ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಏಭಿಃ=ಈ ಮಂಗಳ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಕಿಂ=ಏನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ ? [76]

अकिञ्चनः सन्प्रभवः स सम्पदां
[1]त्रिलोकनाथः पितृसद्मगोचरः । [1] स लोकनाथः
स भीमरूपः शिव इत्युदीर्यते
न सन्ति याथार्थ्यविदः पिनाकिनः ॥ ७७ ॥

Being penniless, he is the source of riches; seen in cemeteries, he is the lord of the three worlds; terrific in form, he is called the felicitous. There are none who know the reality of S'iva. [77]

ಸಃ=ಆ ಶಿವನು ಅಕಿಂಚನಃ ಸನ್=ದರಿದ್ರನೇ ಆದರೂ ಸಂಪದಾಂ= ಐಶ್ವರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭವಃ=ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪಿತೃಸದ್ಮಗೋಚರಃ (ಸನ್) = ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನಾದರೂ ತ್ರಿಲೋಕನಾಥಃ = ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಃ=ಅವನು ಭೀಮರೂಪಃ= ಭಯಂಕರರೂಪವುಳ್ಳವನೇ ಆದರೂ ಶಿವಃ ಇತಿ=ಶಿವ (ಮಂಗಳಕರ) ಎಂದು ಉದೀರ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಪಿನಾಕಿನಃ=ಪಿನಾಕಪಾಣಿಯಾದ ಶಿವನ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯ-ವಿದಃ = ನಿಜವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದವರು ನ ಸಂತಿ= ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. [77]

विभूषणोद्भासि पिनद्धभोगि वा गजाजिनालम्बि दुकूलधारि वा ।
कपालि वा [1]स्यादथवेन्दुशेखरं न विश्वमूर्तेरवधार्यते वपुः ॥७८॥

[1] अथ चन्द्रशेखरम्

The body of him, whose form is the universe, whether glittering with ornaments or wrapped with serpents, whether bearing an elephant-hide or dressed in silk, and whether with a skull (in hand) or moon-crested, cannot be comprehended.

ವಿಶ್ವಮೂರ್ತೇಃ = ವಿಶ್ವಮೂರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶಿವನ ವಪುಃ = ಶರೀರವು ವಿಭೂಷಣ+ಉದ್ಭಾಸಿ = ಒಡವೆಗಳಿಂದ ಹೊಳೆಯುತಕ್ಕದ್ದಾಗಿ ಸ್ಯಾತ್= ಇರಬಹುದು. ವಾ= ಅಥವಾ ಪಿನದ್ಧಭೋಗಿ (ಸ್ಯಾತ್) = ಹಾವು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡದ್ದಾಗಿ ಇರಬಹುದು; ಗಜ+ಅಜಿನ+ಆಲಂಬಿ (ಸ್ಯಾತ್)=ಆನೆಯ ಚರ್ಮ ಹೊದೆದಿರುವುದಾಗಿರಬಹುದು; ವಾ = ಅಥವಾ ದುಕೂಲ-ಧಾರಿ (ಸ್ಯಾತ್) = ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರ ಉಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿರಬಹುದು; ವಾ = ಅಥವಾ ಕಪಾಲಿ (ಸ್ಯಾತ್) = ಕಪಾಲವನ್ನು ಹಿಡಿದದ್ದಾಗಿರಬಹುದು; ಅಥವಾ, ಇಂದುಶೇಖರಂ (ಸ್ಯಾತ್) = ಚಂದ್ರನನ್ನೇ ಕಿರೀಟವಾಗಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾಗಿರಬಹುದು; ನ ಅವಧಾರ್ಯತೇ = ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಲ್ಲವೂ ಸಂಭವವೇ). [78]

तदङ्ग[1]संसर्गमवाप्य कल्पते
ध्रुवं चिताभस्मरजो विशुद्धये ।
तथाहि नृत्याभिनयक्रियाच्युतं
[2]विलिप्यते मौलिभिरम्बरौकसाम् ॥ ७९ ॥

[1] संस्पर्शम् [2] विलुप्यते

Gaining contact with his body, even the ashy dust of the funeral pyre stands undoubtedly for sanctification. That is why the ashy dust dropped

down from his body during his dance-poses is smeared by gods on their heads. [79]

ತತ್+ಅಂಗ-ಸಂಸರ್ಗಂ=ಅವನ ಅಂಗದ ಸಂಸರ್ಗವನ್ನು ಅವಾಪ್ಯ=ಹೊಂದಿ ಚಿತಾಭಸ್ಮ=ಚಿತೆಯ ಬೂದಿಯೂ ರಜೋ-ವಿಶುದ್ಧಯೇ=ರಜೋಗುಣದ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕಲ್ಪತೇ=ಪರ್ಯಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ (ಎಂಬುದು) ಧ್ರುವಂ=ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ತಥಾ ಹಿ=ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ! ನೃತ್ಯ+ಅಭಿನಯ-ಕ್ರಿಯಾ-ಚ್ಯುತಂ=ತಾಂಡವ ನೃತ್ಯದ ಅಭಿನಯ ಮಾಡುವಾಗ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ (ಚಿತಾಭಸ್ಮದ ಧೂಳು) ಅಂಬರ+ಓಕಸಾಂ=ದೇವತೆಗಳ ಮೌಲಿಭಿಃ=ಕಿರೀಟಗಳಿಂದ ವಿಲಿಪ್ಯತೇ=ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. [79]

असम्पदस्तस्य वृषेण गच्छतः प्रभिन्नदिग्वारणवाहनो वृषा ।
करोति पादावुपगम्य मौलिना विनिद्रमन्दाररजोरुणाङ्गुली ॥

Indra, riding on the Airāvata in rut and going to S'iva who has no wealth and who goes on a bull, renders his feet red in the toes with the pollen of the full blown MANDĀRA flowers bowing down with his crown. [80]

ಪ್ರಭಿನ್ನ-ದಿಗ್ವಾರಣ-ವಾಹನಃ=ಮದೋದಕವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಐರಾವತವೆಂಬ ದಿಗ್ಗಜವನ್ನೇ ವಾಹನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ವೃಷಾ=ಇಂದ್ರನೇ ಅ-ಸಂಪದಃ=ಬಡವನೂ ವೃಷೇಣ ಗಚ್ಛತಃ=ವೃಷಭಾರೂಢನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವವನೂ ಆದ ತಸ್ಯ=ಆ ಶಿವನ ಪಾದೌ=ಪಾದಗಳಿಗೆ ಮೌಲಿನಾ=ಕಿರೀಟದೊಡನೆ ಉಪಗಮ್ಯ=ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ವಿನಿದ್ರ-ಮಂದಾರ-ರಜಃ+ಅರುಣ+ಅಂಗುಲೀ=(ಆ ಪಾದಗಳು) ಅರಳಿದ ಮಂದಾರ ಪುಷ್ಪಗಳ ಪರಾಗಗಳಿಂದ ಕೆಂಪಾದ ಬೆರಳುಗಳುಳ್ಳಂತೆ ಕರೋತಿ=ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. [80]

विवक्षता दोषमपि च्युतात्मना
त्वयैकमीशं प्रति साधु भाषितम् ।
यमामनन्त्यात्मभुवोऽपि कारणं
कथं स लक्ष्यप्रभवो भविष्यति ॥ ८१ ॥

By you deprived of reason, although desirous of speaking out his defects, one thing has been rightly spoken about S'iva. How can he, whom (the wise) declare to be the cause of even the self-begotten Brahma, be of known origin? [81]

ಚ್ಯುತ+ಆತ್ಮನಾ = ನಷ್ಟವಾದ ಪರಾಮರ್ಶವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ದೋಷಂ = ದೋಷವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷತಾ ಅಪಿ = ಹೇಳ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ತ್ವಯಾ = ನಿನ್ನಿಂದ ಈಶಂ ಪ್ರತಿ=ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ಏಕಂ=ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಸಾಧು=ಸರಿಯಾಗಿ ಭಾಷಿತಂ=ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಯಂ=ಯಾವನನ್ನು ಆತ್ಮಭುವಃ ಅಪಿ=ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಕೂಡ ಕಾರಣಂ=ಕಾರಣನನ್ನಾಗಿ ಆಮನಂತಿ=(ವಿದ್ವಾಂಸರು) ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಸಃ = ಆ ಶಿವನು ಕಥಂ= ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಲಕ್ಷ್ಯಪ್ರಭವಃ=ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗುವಂತಹ ಜನ್ಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯತಿ=ಆಗುವನು? [81]

अलं विवादेन यथा [1]श्रुतस्त्वया तथाविधस्तावदशेषमस्तु सः ।
ममात्र भावैकरसं मनः स्थितं न कामवृत्तिर्वचनीयमीक्षते ॥

[1] श्रुतं त्वया

Enough of disputing. Let him be just the same as has been heard by you. My mind with the pre-eminent sentiment of love, has been fixed on him. A person who acts with a will does not care for contrary reports." [82]

ವಿವಾದೇನ=ಕಲಹವು ಅಲಂ=ಸಾಕು. ಸಃ=ಆ ಶಿವನು ತ್ವಯಾ= ನಿನ್ನಿಂದ ಯಥಾ=ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಶ್ರುತಃ=ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾನೋ ಅಶೇಷಂ=ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಥಾವಿಧಃ ತಾವತ್=ಅದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬೇಕಾದರೂ ಅಸ್ತು=ಇರಲಿ. ಮಮ=ನನ್ನ ಮನಃ=ಮನಸ್ಸು ಅತ್ರ= ಈ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಭಾವೈಕರಸಂ=ಶೃಂಗಾರಭಾವವೊಂದೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಸವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಸ್ಥಿತಂ=ಇದೆ. ಕಾಮವೃತ್ತಿಃ=ತನ್ನ ಇಷ್ಟದಂತೆಯೇ ಆಚರಿಸುವ

ವನು ವಚನೀಯಂ= ಲೋಕಾಪವಾದವನ್ನು ನ ಈಕ್ಷತೇ= ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. [82]

निवार्यतामालि किमप्ययं वटुः
पुनर्विवक्षुः स्फुरितोत्तराधरः ।
न केवलं यो महतोऽपभाषते
शृणोति तस्मादपि यः स पापभाक् ॥ ८३ ॥

"O friend, let this Brahmin lad, who has his lower lip throbbing and is (obviously) desirous of saying something once again, be restrained. Not only he who speaks ill of the Great, but also the one who lends his ears to him, becomes a partaker of sin. [83]

ಆಲಿ= ಸಖಿಯೇ! ಸ್ಫುರಿತ + ಉತ್ತರ + ಅಧರಃ= ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅದುರುತ್ತಿರುವ ತುಟಿಯುಳ್ಳ ಅಯಂ= ಈ ವಟುಃ= ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಕಿಂ ಅಪಿ= ಏನನ್ನೋ ಪುನಃ= ತಿರುಗಿಯೂ ವಿವಕ್ಷುಃ= ಹೇಳಬಯಸು ತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನಿವಾರ್ಯತಾಂ=(ಅವನು) ತಡೆಯಲ್ಪಡಲಿ. ಮಹತಃ=ದೊಡ್ಡವರನ್ನು ಯಃ=ಯಾವನು ಅಪಭಾಷತೇ=ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾನೋ (ಸಃ) ಕೇವಲಂ ನ=(ಅವನು) ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ತಸ್ಮಾತ್= ಅವನಿಂದ ಯಃ= ಯಾವನು ಶೃಣೋತಿ=(ಅಂತಹ ನಿಂದೆಯನ್ನು) ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳುತ್ತಾನೋ ಸಃ ಅಪಿ=ಅವನೂ ಕೂಡ ಪಾಪಭಾಕ್=ಪಾಪಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. [83]

इतो गमिष्याम्यथवेति वादिनी चचाल बाला [1]रयभिन्नवल्कला ।
स्वरूपमास्थाय च तां कृतस्मितः समाललम्बे वृषराजकेतनः ॥

[1] स्तनभिन्नवल्कला

Or, I myself will go away from this place (or person)"—saying thus, that youthful girl, whose (upper) bark-garment slipped down (from her

breasts) in her impetuosity, made a move. And (at once), the bull-bannered god S'iva, assuming his own form, held her up, with a smile. [84]

ಅಥವಾ, ಇತಃ=ಇಲ್ಲಿಂದ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ=(ನಾನೇ) ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಇತಿ=ಎಂದು ವಾದಿನೀ=ಹೇಳುತ್ತಾ ರಯ ಭಿನ್ನವಲ್ಕಲಾ= ವೇಗದಿಂದ ಜಾರಿದ ನಾರುಮಡಿಯುಳ್ಳ ಬಾಲಾ=ಬಾಲೆಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಚಚಾಲ=(ಅಲ್ಲಿಂದ) ಚಲಿಸಿದಳು. ಚ=ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವೃಷರಾಜಕೇತನಃ=ವೃಷಭಧ್ವಜನಾದ ಶಿವನೂ ಕೂಡ ಸ್ವರೂಪಂ= ತನ್ನ (ನಿಜವಾದ) ರೂಪವನ್ನು ಆಸ್ಥಾಯ=ತಾಳಿ ಕೃತಸ್ಮಿತಃ=ನಗುತ್ತಾ ತಾಂ=ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಲಲಂಬೇ=ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. [84]

तं वीक्ष्य वेपथुमती सरसाङ्गयष्टि-
[1]निंक्षेपणाय पदमुद्धृतमुद्वहन्ती ।
मार्गाचलव्यतिकराकुलितेव सिन्धुः
शैलाधिराजतनया न ययौ न तस्थौ ॥ ८५ ॥

[1] निक्षेप एव

Trembling on seeing him, with her slender body in sweat, the daughter of the lord of mountains, bearing up a foot raised for stepping forward, neither went forward nor stayed, like a river agitated in its course by the obstruction of a mountain. [85]

ತಂ=ಅವನನ್ನು ವೀಕ್ಷ್ಯ=ನೋಡಿ ವೇಪಥುಮತೀ=ನಡುಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸರಸ+ಅಂಗಯಷ್ಟಿಃ=ಬೆವರು ತುಂಬಿದ ಶರೀರವುಳ್ಳ, ನಿಕ್ಷೇಪಣಾಯ=ಮುಂದೆ ಇಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಧೃತಂ=ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದ್ದ ಪದಂ= ಪಾದವನ್ನು ಉದ್ವಹಂತೀ=ಎತ್ತಿದ್ದಹಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಶೈಲಾಧಿರಾಜತನಯಾ=ಪರ್ವತರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮಾರ್ಗ+ಅಚಲ -ವ್ಯತಿಕರ+ಆಕುಲಿತಾ=ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬೆಟ್ಟದಿಂದಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕದಿಂದ ಆಕುಲಗೊಂಡ ಸಿಂಧುಃ ಇವ=ನದಿಯಂತೆ ನ ಯಯೌ=(ಮುಂದಕ್ಕೆ) ಹೋಗಲೂ ಇಲ್ಲ; ನ ತಸ್ಥೌ=(ಇದ್ದಂತೆಯೇ) ನಿಂತಿರಲೂ ಇಲ್ಲ. [85]

—*S'iva openly declares his love for Pārvatī (86)*—

अद्य प्रभृत्यवनताङ्गि तवास्मि दासः
क्रीतस्तपोभिरिति वादिनि चन्द्रमौलौ ।
अह्नाय सा नियमजं क्लमुत्ससर्ज
क्लेशः फलेन हि पुनर्नवतां विधत्ते ॥ ८६ ॥

"Henceforth, O lady with a stooping frame! I am your slave bought away by your penances."—As the moon-crested S'iva said thus, she at once forgot (shook off) the fatigue produced by her austerities; for, fatigue puts on a freshness once again on (the attainment of) success. [86]

ಅವನತಾಂಗಿ=ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಬಗ್ಗಿದ ಶರೀರವುಳ್ಳ ಸುಂದರಿಯೇ! ಅದ್ಯ ಪ್ರಭೃತಿ=ಈ ದಿವಸ ಮೊದಲಾಗಿ ತವ=ನಿನ್ನ ತಪೋಭಿಃ=ತಪಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಕ್ರೀತಃ=ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ದಾಸಃ=ದಾಸನಾಗಿ ಅಸ್ಮಿ=ಇದ್ದೇನೆ. ಇತಿ=ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಂದ್ರಮೌಲೌ=ಚಂದ್ರಶೇಖರನು ವಾದಿನಿ=ಹೇಳುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಸಾ=ಆ ಪಾರ್ವತಿಯು ಅಹ್ನಾಯ=ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ನಿಯಮಜಂ=ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಿಂದಾಗಿದ್ದ ಕ್ಲಮಂ=ಬಳಲಿಕೆಯನ್ನು ಉತ್ಸಸರ್ಜ=ನೀಗಿದಳು. ಕ್ಲೇಶಃ=ಕ್ಲೇಶವು ಫಲೇನ=ಫಲಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಪುನಃ=ತಿರುಗಿಯೂ ನವತಾಂ=ಹೊಸದಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ವಿಧತ್ತೇ ಹಿ=ಹೊಂದುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ! [86]

INDEX OF VERSES

(86 Verses in all)

NOTEWORTHY LINES IN THE TEXT

क ईप्सितार्थस्थिरनिश्चयं मनः पयश्च निम्नाभिमुखं प्रतीपयेत् ? 5
  क्लेशः फलेन हि पुनर्नवतां विधत्ते । 86
ते शीलम्.....तपस्विनामप्युपदेशतां गतम् । 36
द्विषन्ति मन्दाश्चरितं महात्मनाम् । 75
न कामवृत्तिर्वचनीयमीक्षते । 82
  न केवलं यो महतोऽपभाषते शृणोति तस्मादपि यः स पापभाक् । 83
  न धर्मवृद्धेषु वयः समीक्ष्यते । 16
  न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत् । 45
  न विश्वमूर्तेरवधार्यते वपुः । 78
  न षट्पदश्रेणिभिरेव केवलं सशैवलासङ्गमपि प्रकाशते । 9
  न सन्ति याथार्थ्यविदः पिनाकिनः । 77
पदं सहेत भ्रमरस्य पेलवं शिरीषपुष्पं न पुनः पतत्रिणः । 4
  पापवृत्तये न रूपम् । 36
  प्रियेषु सौभाग्यफला हि चारुता । 1
भवन्ति साम्येऽपि निविष्टचेतसां वपुर्विशेषेष्वतिगौरवाः क्रियाः । 31
मनोरथानामगतिर्न विद्यते । 64
  महाजनः स्मेरमुखो भविष्यति । 70
वद प्रदोषे स्फुटचन्द्रतारका त्रिभावरी यद्यरुणाय कल्पते । 44
शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् । 33
  श्मशानशूलस्य न यूपसत्क्रिया । 73
सतां...सङ्गतं मनीषिभिः साप्तपदीनमुच्यते । 39
  सविशेषमद्य मे त्रिवर्गसारः प्रतिभाति । 38

ಕಾ ಳಿ ದಾ ಸ

[ಕಾಲ— ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧ ನೇ ಶತಮಾನ?— ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ ನೇ ಶತಮಾನ ?
ಗ್ರಂಥಗಳು :- ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಎರಡು : ರಘುವಂಶ, ಕುಮಾರಸಂಭವ, ಖಂಡ ಕಾವ್ಯಗಳು ಎರಡು : ಮೇಘದೂತ, ಋತುಸಂಹಾರ, ನಾಟಕಗಳು ಮೂರು : ಮಾಳವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರ, ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ, ಅಭಿಜ್ಞಾನಶಾಕುಂತಲ]

ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾಲ

ಕಾಳಿದಾಸನು ಶಕಪುರುಷ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದ [1] ನವಮಣಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನೆಂಬುದು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಿಕ್ರಮಶಕೆಯು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೫೭ ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಳಿದಾಸ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧ ನೇ ಶತಮಾನದವನೆಂಬುದೇ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ. ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಈ ಮತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಳಿದಾಸನ ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ ನಾಟಕದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ 'ವಿಕ್ರಮ' ಪದವು ಕಾಳಿದಾಸನ ಆಶ್ರಯದಾತೃವಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಂಶವಿರಬಹುದಾದರೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಿರುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಗರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಆಧಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೂ ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಶಕಪುರುಷ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದವನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಶ್ವಘೋಷನು ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದಿರುವುದು ಅವನ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದಲೂ, ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವರ ಆಸ್ತಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೇ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ನಿಯಮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧ ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಕಾಳಿದಾಸ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧ ನೇ ಶತಮಾನದವನೆಂಬುದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಡಾ|| ಕೀತ್‌ರವರ ವಾದಸರಣಿಯೇ ಬೇರೆ. ಕಾಳಿದಾಸನು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಎರಡನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಕಾಲದವ

---

1 ಧನ್ವಂತರಿ- ಕ್ಷಪಣಕ + ಅಮರಸಿಂಹ- ಶಂಕು- ವೇತಾಲಭಟ್ಟ- ಘಟಕರ್ಪರ- ಕಾಳಿದಾಸಾಃ |
ಖ್ಯಾತೋ ವರಾಹಮಿಹಿರೋ ನೃಪತೇಃ ಸಭಾಯಾಂ ರತ್ನಾನಿ ವೈ ವರರುಚಿರ್ನವ ವಿಕ್ರಮಸ್ಯ||

ನೆಂದೂ ಈ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೩೯೫ ರಲ್ಲಿ ಶಕರನ್ನು ಜಯಿಸಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನೆಂದೂ ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ ನಾಟಕದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿನ 'ವಿಕ್ರಮ'ನು ಈ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ 'ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ'ನೇ ಎಂದೂ ಈ ರಾಜನಿಗೆ ಕುಮಾರಗುಪ್ತನೆಂಬ ಕುಮಾರನು ಜನಿಸಿದುದನ್ನೇ ಅಧಿಕರಿಸಿ ಕುಮಾರಸಂಭವ ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಾಳಿದಾಸನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೦೦ ಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನವನೆಂದೂ ಡಾ|| ಕೀತ್‌ರವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಹುಜನರ ಸಮ್ಮತಿಯಿದೆ. ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶದ ೪ನೇ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಘುವು ಹೂಣರನ್ನು ಜಯಿಸಿದಂತೆ ಉಕ್ತ ವಾಗಿದೆ. ಹೂಣರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಂದುದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ ರಲ್ಲಿ. ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದ ಹೂಣರ ಸೋಲನ್ನೇ ಕಾಳಿದಾಸನು ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ರಘುದಿಗ್ವಿಜಯ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಮೇಧದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಹೇಳಿದರೆ, ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನೇ ರಘುವನ್ನಾಗಿಯೂ, ಅವನ ತಂದೆಯಾದ ೧ನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನೇ ದಿಲೀಪನನ್ನಾಗಿಯೂ, ಮಗನಾದ ೨ನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ) ನನ್ನೇ ಅಜನನ್ನಾಗಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯರಚಿಸಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಹೂಣರ ಸೋಲು ಭಾರತದ ವಾಯುವ್ಯ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಾದಂತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೪೫೫ ಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ವತ್ಸಭಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಗಯಾ ಶಾಸನಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಹೂಣರನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖದ ಅಂತಃಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಕಾಳಿದಾಸ ೨ನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ)ನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೭೫ ರಿಂದ ೪೩೦) ಕಾಲದವನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಮಾಳವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರ ನಾಟಕವು ಶುಂಗವಂಶದ ಅಗ್ನಿಮಿತ್ರನನ್ನೇ ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿಟ್ಟು ರಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅದೇ ನಾಟಕದ ಭರತವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಮಿತ್ರನ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಯಮಿತ್ರನ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾಳಿದಾಸನು ಶುಂಗವಂಶದ ಅಗ್ನಿಮಿತ್ರನ (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸಮಕಾಲೀನನೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಆಧಾರಗಳು ಸಾಲದು. ಕಾಳಿದಾಸ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ

ಆಸ್ಥಾನದ ನವಮಣಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ ಎಂಬ ಪರಂಪರಾಗತವೂ ರೂಢಮೂಲವೂ ಆದ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಃ ಕಾಳಿದಾಸನು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧ ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನವನಲ್ಲ. ಅವನು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧ ನೇ ಶತಮಾನದವನೇ ಎಂದಾಗಲಿ ಕೀತ್‌ರವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೦೦ ಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನವನೆಂದಾಗಲೀ ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಡುವ ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಗಯಾ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೭೨) ಮತ್ತು ಐಹೊಳೆ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೩೪) ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಹೆಸರಿನ ಸ್ಪಷ್ಟಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬಾಣನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೦೦) ತನ್ನ ಹರ್ಷಚರಿತೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶ್ಲೋಕ ೧೬ ರಲ್ಲಿ[2] ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೫೬ ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು,

ಕಾಳಿದಾಸನ ಜೀವನ

ಕಾಳಿದಾಸನ ಜೀವನದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಂತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಳಿದಾಸನು ಸಿಂಹಳದ ಕುಮಾರದಾಸನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೦೦) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂಬುದೂ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮಾತೃಗುಪ್ತರಾಜನೇ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೩೦೦) ಅವನೆಂಬುದೂ, ಧಾರಾನಗರದ ಭೋಜರಾಜನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೦೫–೧೦೫೪) ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದೂ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸೋಗಿನ ಸತ್ಯ ದೂರವಾದ ಕಥೆಗಳು. ಅವನ ಕಾಳಿ-ದಾಸ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ[3] ಕಥೆಗಳಂತು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

---

[2] ನಿರ್ಗತಾಸು ನ ವಾ ಕಸ್ಯ ಕಾಳಿದಾಸಸ್ಯ ಸೂಕ್ತಿಷು ।
ಪ್ರೀತಿರ್ಮಧುರಸಾದ್ರ್ರಾಸು ಮಂಜರೀಷ್ವಿವ ಜಾಯತೇ ॥

[3] ಕಾಳಿದಾಸನು ಮೊದಲು ಒಬ್ಬ ಶುಂಠನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾದನೆಂದೂ, ಅವನ ಅಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ಅವನು ವಿದ್ಯಾವಂತನಾಗುವವರೆಗೆ ಅವನೊಡನೆ ಸಂಸಾರಮಾಡಲೊಪ್ಪದಿರಲು, ಅವನು 'ಕಾಳಿ'ಯನ್ನು ಭಜಿಸಿ ಅವಳ ವರಪ್ರಸಾದದಿಂದ ವರಕವಿಯಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರಲು ಅವಳು ಅವನನ್ನು 'ಅಸ್ತಿ ಕಶ್ಚಿತ್ ವಾಗರ್ಥಃ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದಳೆಂದೂ ಆದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಅದೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿ, ಬಳಿಕ ಆ ಪದಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗುವ ಕುಮಾರಸಂಭವ, ಮೇಘದೂತ, ರಘುವಂಶ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಚಿಸಿದನೆಂದೂ ಒಂದು ಕಥೆಯಿದೆ. ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ

ಕಾಳಿದಾಸನು ಕಾಶ್ಮೀರದವನೆಂದೂ, ಬಂಗಾಳದವನೆಂದೂ, ಮಾಳವ ದೇಶದವನೆಂದೂ ಸಕಾರಣವಾಗಿ ವಾದಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಳಿದಾಸನು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲೇ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಭಾರತ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿದ್ದನೆಂದೂ ಅವನ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ಅಂತಃ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ ಯೆನ್ನಬಹುದು. ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯವಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಅವನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಳಿದಾಸನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ಕವಿಪ್ರತಿಭೆ, ರಚನಾಸೌಂದರ್ಯ ಎರಡೂ ಕೂಡಿ ಬಂದಿರುವುದು ಕಾಳಿ ದಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಇತರ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿದ್ದರೆ ಒಂದಿಲ್ಲ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಇನ್ನೊಂದು ಶಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆ ಯೊಂದಿಗೇ ಮಾನವನ ಆಂತರಿಕ ಭಾವೋದ್ವೇಗಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸುವುದ ರಲ್ಲಿರುವ ಕೌಶಲ. ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ, ಮರಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳ ಮೂಕಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನಕವಿ, ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಕಾಳಿದಾಸನೇ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪ್ರ ದಾಯಬದ್ಧವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಕಾಳಿದಾಸ ರಚಿಸಿದ್ದರೂ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇತರರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶಬ್ದಾಡಂಬರ, ಚಮತ್ಕಾರ, (ಚಿತ್ರ) ಬಂಧ ಮುಂತಾದ ಅತಿರೇಕಗಳಾಗಲಿ, ಅತಿಯಾದ ವರ್ಣನೆಯಾಗಲಿ, ಅತಿಯಾದ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ, ಶ್ಲೇಷೆ ಮುಂತಾದುವಾಗಲಿ ಅವನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ರಸಭಾವಗಳು ಸಹಜ ವಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿಬರಲನುಕೂಲವಾದ ಮಧುರವಾದ ಲಲಿತವಾದ ಭಾಷೆ ಯಲ್ಲಿ, ಸರಳವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕ ರಚಿಸುವ ಅಪೂರ್ವಶಕ್ತಿ ಕಾಳಿದಾಸನೊಬ್ಬನದೇ ಎಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಸತ್ಯಾಂಶವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಮಹಾಕಾಲನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬೇಗ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಕಾಲ-ದಾಸನಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಾದಿಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದನೆಂದರೆ ಸಮಂಜಸವಾದೀತು. ಮೇಘ ಸಂದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾಲನನ್ನು ಅತ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಯಃ 'ಕಾಲದಾಸ'ನೆಂಬ ಹೆಸರು, (ಮಹಾ)ಕಾಲನ ಹೆಸರು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಕಾಳಿ-ದಾಸ'ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. (ನಮ್ಮ ಆಂಗ್ಲ ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ ನಾಟಕದ ಪೀಠಿಕೆ ಪು. ೨೯ ನೋಡಿ).

ಕಾಳಿದಾಸನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಕುಮಾರಸಂಭವದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯದಂಪತಿಗಳಾದ ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರರ ಆದರ್ಶ ಪ್ರೇಮವನ್ನು, ಪರಸ್ಪರ ಬಯಸಿ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಮಾಡಿ ದಾಂಪತ್ಯಭಾವದಿಂದ ಒಂದಾದುದನ್ನು, ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕವಿಯು ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಹಿಮವತ್ ಪರ್ವತದ ಸುಂದರವೂ ವಾಸ್ತವವೂ ಆದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ಅಖಂಡ ಭಾರತದೇಶದ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಶಂಕಿಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯವಂಶದ ರಾಜರ ಚರಿತ್ರೆ ಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಭರತಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಘುವಿನ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ, ಇಂದುಮತೀಸ್ವಯಂವರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾರತಭೂಮಿಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತಗಳ ರಾಜರನ್ನು ಸ್ವಯಂವರ ವ್ಯಾಜದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಲೆಹಾಕಿ ಭಾರತದ ಅಖಂಡತ್ವ ಎಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲ ದ್ದೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಘಸಂದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಮಗಿರಿಯಿಂದ ಉತ್ತರದ ಅಲಕಾವತಿಯ ವರೆಗಿನ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರೈಕ್ಯತೆಯ ಸ್ವರೂಪದ ದಿಗ್ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಮಾಳವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಿಸಿದ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಅಗ್ನಿ ಮಿತ್ರರಾಜನ ಗೃಹಕೃತ್ಯದ ಕಥೆಯನ್ನೇ ನಿರೂಪಿಸಹೊರಟಿದ್ದರೂ ಆಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಸ್ಪಷ್ಟಸೂಚನೆಯಿತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯವಂತು ಚಂದ್ರವಂಶದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ರಾಜನಾದ ಪುರೂರವನ ಕಥೆ;—ಅವನ ಮಗ 'ಆಯು'ವಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಜನನ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಯದ ಕಥೆ. ಶಾಕುಂತಲದ ವಸ್ತು ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ 'ಭಾರತ' 'ಭರತಖಂಡ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣನಾದ, ಮೊದಲು ಸರ್ವದಮನನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಬಳಿಕ 'ಭರತ'ನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ 'ಸಾರ್ವಭೌಮ'ನ ಜನ್ಮ ವೃತ್ತಾಂತ. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಈ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಗಳ ರಸಪರಿಪೋಷ ಹಾಗಿರಲಿ, ಅವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಆಧಾರವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಕಾಳಿದಾಸನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಸ್ತುಗಳೂ ಸರ್ವಶ್ಲಾಘ್ಯ ವೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಕುಮಾರಸಂಭವ

ಕುಮಾರಸಂಭವ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ೧೭ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಮೊದಲ ಏಳು ಸರ್ಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಳಿದಾಸರಚಿತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಲ್ಲಿನಾಥನೂ ಈ ಏಳು ಸರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ, ವಾಮನನು ಎಂಟನೆಯ ಸರ್ಗದಿಂದ ಉದಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದೂ ಕಾಳಿದಾಸರಚಿತವೇ ಎಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ಅದು ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಜನನವನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿತವಾದುದು. ಮೊದಲ ಏಳು ಸರ್ಗಗಳು ಕುಮಾರನ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಾದ ಪಾರ್ವತೀ-ಶಿವರ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇರ್ಪಟ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಮುಂದಿನ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಶ್ಲೀಲ ಶೃಂಗಾರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಅವು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ವರ್ಣನೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕುಮಾರನಿಂದಾದ ತಾರಕಾಸುರ ವಧೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಉಪಸಂಹೃತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾರ್ವತಿಯ ತಪಸ್ಸು

ಹಿಮವಂತನ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಶಿವನನ್ನೇ ವರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟೇಚ್ಛೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ಶಿವನೇ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ತಕ್ಕ ವರ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಹಿಮವಂತನಿಗೂ ಸಂಶಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪಾರ್ವತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕಳಾದಳು. ಶಿವನಾದರೋ ಹಿಮಾಲಯದ ಒಂದು ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಮವಂತನೇ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಅವಳ ಇಬ್ಬರು ಸಖಿಯರೊಡನೆ ಶಿವನ ಶುಶ್ರೂಷೆಗೆಂದು ಶಿವನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಪಾರ್ವತಿ ಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ ಶಿವನ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತಾ, ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ತನ್ನ ರೂಪರಾಶಿಗೆ ಶಿವನು ಬೆರಗಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಮೋಹಿಸಬಹುದೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದಿದ್ದಳು. ಒಂದು ದಿನ ಪಾರ್ವತಿಯ ಮೇಲೆ ಶಿವನ ದೃಷ್ಟಿ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮನ್ಮಥನೂ ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಸಂಮೋಹನಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದ. ಶಿವನ ಮನಸ್ಸೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಂಚಲವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಶಿವನು ತನ್ನ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ಮನ್ಮಥನನ್ನು

ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನೇ ತ್ಯಜಿಸಿ ಬೇರೆಲ್ಲಿಗೋ ಹೊರಟುಹೋದ. ಪಾರ್ವತಿ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಕಂಡಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ರೂಪ ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡು ಆಶಾಭಂಗ ಹೊಂದಿ ಶಿವನ ಆ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೇ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು.

ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯುಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶಿವನನ್ನು ವರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮಾರ್ಗ ಯಾವುದು? ಮೃತ್ಯುಂಜಯನೂ ಸರ್ವ ಮಂಗಳಕರನೂ ಆದ ಶಿವನನ್ನು ಪತಿಯಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಭಾಗ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾದ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ? ತನ್ನ ಮೊದಲ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿದ್ದ ಸತಿಯ ಮರಣಾನಂತರ ನಿರ್ವೇದದಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವಳನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗದೆ ತಪೋನಿರತನಾಗಿದ್ದಂತಹ ಆ ಶಿವನ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರೇಮ ತನಗೆ ದೊರಕ ಬೇಕಾದರೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಅಂತಹ ಮಾರ್ಗ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯೊಂದೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿ, ಪಾರ್ವತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾದಳು. ಅವಳ ತಾಯಿ 'ತಪಸ್ಸು ಕಷ್ಟ, ಅದು ನಿನಗಲ್ಲ; ಬೇಡ' ಎಂದು ಬಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿದರೂ ಪಾರ್ವತಿ ತನ್ನ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಹಿಮಾಲಯದ ಶಿಖರವೊಂದಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ, ಆ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ 'ಗೌರೀ ಶಿಖರ' ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು.

ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿ,—ಅನೇಕ ಸುಂದರ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರ ಭೂಷಿತಳಾಗಿದ್ದವಳು,—ಈಗ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತೊರೆದು ವಲ್ಕಲ ಧಾರಿಣಿಯಾದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಮುಕ್ತಾಹಾರವನ್ನೂ ತೆಗೆದಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳು. ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಬಾಚಿ ಜಡೆಹಾಕಿ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವಳು ಜಟಾಧಾರಿಣಿಯಾದಳು. ಹಿಂದೆ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಡಾಬನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಈಗ ವ್ರತಾಚರಣೆಗಾಗಿ ಒರಟೊರಟಾದ ಮೂರೆಳೆಯ ಮೌಂಜಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದಳು. ಎಳೆಯ ದರ್ಭೆಗಳನ್ನು ಕುಯ್ದು ಗಾಯಗೊಂಡ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಕ್ಷಮಾಲಿಕೆ ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮೆತ್ತನೆಯ ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುವಾಗ ಜಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಡಿದಿದ್ದ ಹೂಗಳು ಬಿದ್ದು ಒತ್ತಿದರೂ ತನ್ನ ಸುಖಶಯನಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬಂದಂತೆ ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದ

ಪಾರ್ವತಿ ಈಗ ಬರಿಯ ನೆಲದ ಮೇಲೆಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ ತನ್ನ ತೋಳಿನ ಮೇಲೆಯೇ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ಮಲಗುತ್ತಲೂ ಇದ್ದಳು. ಸಹಜವಾದ ತನ್ನ ವಿಲಾಸಚೇಷ್ಟಿತಗಳನ್ನೂ ಚಂಚಲ ನೋಟವನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸೋಮಾರಿತನವಿಲ್ಲದೆ ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮದ ಎಳೆಯ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ನೀರೆರೆಯುತ್ತಲೂ ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದಳು. ನಿತ್ಯವೂ ಅವಗಾಹಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ, ನಾರು ಮಡಿಯನ್ನೇ ಹೊದೆದು ಅಧ್ಯಯನಶೀಲಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಜಕುಮಾರಿಯೊಬ್ಬಳ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ, ಅವಳು ಸತತವಾಗಿ ನಿಯಮಸ್ಥಳಾಗಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ತಪಸ್ಸಲ್ಲ. ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವಳಾಗಿದ್ದರೂ, ನಿಯಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ವಯೋವೃದ್ಧರನ್ನೂ ಅವಳು ಮೀರಿಸಿದ್ದಳು. ಈ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದ ವೃದ್ಧರಾದ ಎಷ್ಟೋ ಋಷಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೇ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ದೀರ್ಘಕಾಲ ಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಸಾಧಿಸಿದವರಲ್ಲಿ, ಅವರ ವಯಸ್ಸೆಷ್ಟೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಏಳುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾರ್ವತಿಯ ಇಂತಹ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಆ ತಪೋವನ ಪಾವನವಾಯಿತು. ಜನ್ಮತಃ ವೈರಿಗಳಾದ ಮೃಗಗಳೂ ವೈರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದುವು. ಅತಿಥಿಗಳು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಫಲಗಳಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತರಾದರು. ಅನೇಕ ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಹೊಸ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದರೂ, ಆ ಬಗೆಯ ತಪಸ್ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಕೈಗೂಡಲಾರದೆಂದು ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಶರೀರದ ಮಾರ್ದವವನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಉಗ್ರವಾದ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಆಗ ಗ್ರೀಷ್ಮಋತುವಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯೂ ನಾಲ್ಕು ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಹುತಮಾಡಿ ಅವು ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರಲು ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕುವ ಉರಿಬಿಸಿಲಿನ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ 'ಪಂಚಾಗ್ನಿ ತಪಸ್ಸು' ಎಂಬ ಕಠಿಣವ್ರತವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಊಟವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಿಬಿಟ್ಟಳು. ತಾನಾಗಿ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆ ಹನಿಗಳೂ ಚಂದ್ರಕಿರಣಗಳೂ ಮಾತ್ರ ಅವಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿತ್ತು.

ವರ್ಷಋತು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮೇಲೆ ಪಾರ್ವತಿಯು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲೂ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆಯಲ್ಲೇ ಕುಟೀರದ ಹೊರಗಡೆ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಮ ಸುರಿಯುವ ಹಿಮಂತಋತುವಿನ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲೂ ನೀರಿನಲ್ಲೇ ನಿಂತಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ತಾನಾಗಿಯೇ ಉದುರಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿಂದು ತಪಶ್ಚರ್ಯೆ ಮಾಡುವುದು ತಪಸ್ಸಿನ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ. ಪಾರ್ವತಿ ಅಂತಹ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನದೆ 'ಅಪರ್ಣೆ' ಆದಳು. ಅಷ್ಟು ಉಗ್ರವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ತಪಸ್ವಿಗಳ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದಳು.

ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತತೆಯಿಂದ, ವಿಧಿವಿಹಿತವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೀರದೆ, ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಪಾರ್ವತಿಯ ವ್ರತಾಚರಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಅವಳ ಅಭೀಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಸುವ ಸಮಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಯಾವ ಶಿವನನ್ನೇ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿನಿವೇಶದಿಂದ ಪಾರ್ವತಿ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯ ಮಾರ್ಗ ಹಿಡಿದಿದ್ದಳೋ ಅದೇ ಶಿವನು, ಅವಳ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ; ಜಟಿಲನಾದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವಳ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನಿಜರೂಪದಿಂದ ಅವಳ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ.

ಪಾರ್ವತೀ ಜಟಿಲ ಸಂವಾದ

ಪಾರ್ವತಿಯ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಶಿವನಿಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಅವಳ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿಯೇ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಅವನು ಜಟಿಲನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೇ ಬಂದ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಲಾಶದಂಡ ಹಿಡಿದು, ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ ಧಾರಿಯಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಆ ಜಟಿಲನನ್ನು ಪಾರ್ವತಿಯು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದಳು. ಜಟಿಲರೂಪಿಯಾದ ಆ ಶಿವನೂ ಪಾರ್ವತಿಯ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಆಯಾಸಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಂತಿದ್ದು, ಅವಳನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ ತಪಸ್ವಿಜನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿಚಾರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದನು.

'ವ್ರತಾಚರಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಮಿತ್ತೂ ದರ್ಭೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆಯೇ? ನೀರು ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆಯೇ? ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬೇಕಾದ ಸಾಧನವೇ ಶರೀರ. ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಚರಿಸು ತ್ತಿದ್ದೀಯಾ? ನೀನು ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಗುರು ತ್ತಿವೆಯೇ?

'ಆಶ್ರಮದ ಜಿಂಕೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿದೆಯೇ? 'ಸುರೂಪವೆಂದಿಗೂ ಪಾಪಾಚರಣೆಗಲ್ಲ' ಎಂಬ ಮಾತು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ರೂಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಶೀಲದಿಂದ ಕೂಡಿ ನೀನು ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೂ ಆದರ್ಶವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಪುಷ್ಪೋಪಹಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇವಗಂಗೆಯ ನೀರು ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಈ ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ, ನಿಜ. ಆದರೆ, ಆದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪುತ್ರ-ಪೌತ್ರಾದಿ ಗಳೊಡನೆ ಈ ಪರ್ವತ ಪುನೀತವಾಗಿರುವುದು ನಿನ್ನ ಸಚ್ಚರಿತ್ರದಿಂದಲೇ. ಆದ್ದ ರಿಂದಲೇ ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ ಕಾಮಗಳೆಂಬ ತ್ರಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವೇ ಸಾರತಮ ವಾದುದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

'ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಅನ್ಯನೆಂದು ಭಾವಿಸಕೂಡದು. ಸತ್ಪುರುಷರ ನಡುವೆ ಸಖ್ಯ ಏಳು ಪದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಸಖ್ಯ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಈಗ ಉಂಟಾದಂತೆಯೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸಹಜವಾದ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ನಾನು ಕೇಳುವ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಅದು ಅಂತಹ ರಹಸ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ನೀನು ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕು.

'ನೀನು ಹುಟ್ಟಿರುವುದು ಮೊದಲನೆಯ ಬ್ರಹ್ಮನಾದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನ ಕುಲ ದಲ್ಲಿ. ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದಂತಿದೆ ನಿನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ. ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ದೊರಕಬಹುದಾದ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರ ಕೊರತೆಯೂ ನಿನಗಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಪಡೆಯಬಹು ದಾದ ಫಲ ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಯಾವುದು? ದುಃಸಹವಾದ ಅನಿಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸಿ ದಾಗಲೂ ಮಾನಿಷ್ಠರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಇಂತಹ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗು ವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ.

ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಿನಗೆ ಅಪಮಾನವಾಗಲು ಕಾರಣ ಇಲ್ಲ. ರಾಜ ಕುಮಾರಿಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಇತರರು ಪರಿಭವಪಡಿಸುವುದೂ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆ ಯಲ್ಲಿರುವ ರತ್ನವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳಲು ಕೈ ಚಾಚುವುದೂ ಒಂದೇ. ಹೀಗಿರು ವಾಗ ಈ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೊರೆದು ವಾರ್ಧಕಾಲಂಕಾರವಾದ ಈ ನಾರುಮಡಿಯನ್ನೇಕೆ ಉಟ್ಟಿರುವೆ? ಸ್ವರ್ಗವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿರುವೆಯಾದರೂ ಈ ನಿನ್ನ ಶ್ರಮ ವ್ಯರ್ಥ; ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಈ (ಹಿಮವತ್ ಪ್ರದೇಶಗಳೇ) ದೇವ ಭೂಮಿಗಳು. ಇನ್ನು ನಿನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ವರನನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿರುವೆ ಯಾದರೂ ಈ ತಪಸ್ಸು ಸಾಕು. ಕನ್ಯಾರತ್ನವಾದ ನೀನು ವರನನ್ನರಸುವು ದುಂಟೆ? ಆ ವರನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು.'

ಜಟಿಲನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಾರ್ವತಿಯು ಒಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಳು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಜಟಿಲ ಪುನಃ ಹೇಳಿದನು—

'ವರಾಪೇಕ್ಷೆಯೇ ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನ ಉದ್ದೇಶವೆಂಬುದು ಈ ನಿನ್ನ ನಿಟ್ಟುಸಿರಿ ನಿಂದ ತಿಳಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಆದರೆ ನನಗೇಕೋ ಸಂಶಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೀನು ಬಯಸಬಹುದಾದಂತಹ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ವರನೊಬ್ಬನೂ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸು ತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀನಾಗಿ ಬಯಸಿಯೂ ನಿನ್ನನ್ನು ವರಿಸಲೊಲ್ಲದವನೂ ಇದ್ದಾನೆಯೆ? ಇಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಿನ್ನನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ವರನು ಕಠಿನಮನಸ್ಕನೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಮುನಿವ್ರತಗಳಿಂದ ನೀನು ಇಷ್ಟು ಕೃಶಳಾಗಿರು ವುದನ್ನು ಕಂಡೂ ಯಾವ ಸಹೃದಯನ ಮನಸ್ಸು ತಾನೇ ನೋಯುವುದಿಲ್ಲ! ಇಷ್ಟಾದರೂ ಆ ವರನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಾರದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅವನು ತನ್ನ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಮದದಿಂದ ನಿನ್ನ ಸುಂದರ ಮುಖದ ಅವಲೋಕನಭಾಗ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದಿರಲಿ, ಎಲೌ ಗೌರಿ, ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ತಾನೇ ನೀನು ಹೀಗೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತೀ? ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಸ್ವಲ್ಪ ತಪಸ್ಸು ನನ್ನಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಅರ್ಧಭಾಗದಿಂದ ನಿನಗಿಷ್ಟ ನಾದ ವರನನ್ನು ಹೊಂದುವಿಯಂತೆ. ಆ ನಿನ್ನ ವರ ಯಾರು ತಿಳಿಸು.'

ಈ ರೀತಿ ಆ ಜಟಿಲನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನರಿತೇ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪಾರ್ವತಿ ಅವನಿಗೆ ತಾನೇ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ಕೊಡಲು ಅಸಮರ್ಥಳಾಗಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಖಿಯ ಕಡೆ ನೋಡಿ ಸಂಜ್ಞೆಮಾಡಿದಳು. ಆಗ ಆ ಸಖಿ ಹೇಳಿದಳು—

'ಎಲೌ ಸಜ್ಜನನೇ, ನಿನಗೆ ಕುತೂಹಲವಿದ್ದರೆ ಕೇಳು. ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಇವಳು ಇಂತಹ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ, ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇವಳು ಮಹೇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ದಿಕ್ಪಾಲಕರನ್ನೂ ಕಡೆಗೆಣಿಸಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ವಶನಾಗದ ಆ ಪಿನಾಕಪಾಣಿ ಶಿವನನ್ನೇ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಹಿಂದೆ ತಪಸ್ಸಮಾಧಿಯಿಂದೆದ್ದ ಶಿವನ ದೃಷ್ಟಿ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದಾಗ ಮನ್ಮಥನು ಹೂಡಿದ ಸಂಮೋಹನಾಸ್ತ್ರ ವಿಫಲವಾದುದನ್ನೂ, ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಣ್ಣುತುಂಬ ನೋಡಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಶಿವ ವಶನಾಗದೆ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ಬೇರೆಲ್ಲಿಗೋ ಹೊರಟುಹೋದುದನ್ನೂ ಕಂಡು ವ್ಯಥಿತಳಾದ ಪಾರ್ವತಿ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಲ್ಲದೆ, ಏನೋ ಒಂದು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಆಗಾಗ ಶಿವನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಭಾವಪರವಶಳಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಕುತ್ತಿಗೆ ಬಿಗಿದು ಬರಲು, ಎಷ್ಟೋಪದಗಳನ್ನುಚ್ಚರಿಸದೆಯೇ ಇದ್ದಾಗ ಆವಳ ಹಾಡನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಿನ್ನರ ರಾಜಪುತ್ರಿಯರೂ ಅವಳ ಈ ಅವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಕಂಬನಿ ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾತಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿದ್ದೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಂಪುಹತ್ತಿದಾಗ, ಶಿವನು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಸ್ವಪ್ನಕಂಡು, 'ನೀಲಕಂಠ, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೀ' ಎಂದು ಕನವರಿಸುತ್ತಾ ಶಿವನನ್ನಾಲಿಂಗಿಸಲು ತನ್ನೆರಡು ತೋಳುಗಳನ್ನೂ ಚಾಚುತ್ತಾ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. 'ಶಿವನೇ! ಪಂಡಿತರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಾನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಟ್ಟದ್ದೇನೆಂಬುದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇ?' ಎಂದು, ತಾನೇ ಬರೆದಿದ್ದ ಶಿವನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು, ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೀಯಾಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹೀಗಿರಲು, ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಆ ಶಿವನನ್ನು ಹೊಂದಲು ಎಷ್ಟೋ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಅವೊಂದೂ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ತೋರದಿರಲು, ತಂದೆಯ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಳು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತಪಸ್ಸನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವಳೇ ನೆಟ್ಟ ಮರಗಳು ಇವು. ಈ ಮರಗಳಲ್ಲೂ ಫಲ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಪಾರ್ವತಿಯ ಬಯಕೆಯ ಮೊಳಕೆಯೂ ಕೂಡ ಇನ್ನೂ ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾರ್ಥಿತದುರ್ಲಭನಾದ ಆ ಶಿವನು ಅದೆಂದಿಗೆ ತಾನೆ ತಪಃಕೃಶಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯ ಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡುವನೋ ಅರಿಯೆ.'

ಪಾರ್ವತಿಯ ಸಖಿಯು ಈ ರೀತಿ ಯಾವ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಿಜಾಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಆ ನೈಷ್ಠಿಕ ಸುಂದರನಾದ ಜಟಿಲನು, ತನ್ನೊಳಗೇ ಆದ ಹರ್ಷವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸದೆ, ಉಮೆಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಇದೇನು ಪರಿಹಾಸದ ಮಾತೋ, ಇಲ್ಲ ನಿಜವೋ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆದಕ್ಕೆ ಪಾರ್ವತಿ ಅಕ್ಷಮಾಲಿಕೆ ಹಿಡಿದ ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಿತವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಳು—

'ವೇದವಿತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನೇ, ನೀನು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಕೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲ ನಿಜ. ಶಿವನ ಪತ್ನಿ ಎಂಬ ಉನ್ನತ ಪದವಿಗೇರಲು ಈ ನಾನು ಉತ್ಸುಕಳಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ತಪಸ್ಸು. ಆಸೆಗೆ ಯಾವುದು ತಾನೇ ವಿಷಯವಾಗಲಾರದು?'

ಆಗ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಹೇಳಿದನು—

'ಮಹೇಶ್ವರನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದವನು. ನೀನಾದರೋ ಅವನನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದೀ. ಆ ಶಿವನು ಅಮಂಗಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ನಿನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನನುಮೋದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ವಿವಾಹದ ಅಂಗವಾಗಿ ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟಿದ ಈ ನಿನ್ನ ಕೈ ಶಿವನ ಹಸ್ತಾವಲಂಬನವನ್ನು, ಹಾವು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಸ್ತದ ಅವಲಂಬನವನ್ನು, ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಸಹಿಸಿಯಾತು? ಅದಿರಲಿ, ಮದುವೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀನುಡುವ ಕಲಹಂಸ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ವಧೂ ದುಕೂಲವೂ, ವರನಾದ ಶಿವನು ಧರಿಸುವ ರಕ್ತಬಿಂದುಗಳು ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವ ಆನೆಯ ಚರ್ಮವೂ ಎಂದಾದರೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯವೇ, ನೀನೇ ಯೋಚಿಸು. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೂ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವ ಅಲಕ್ತಕ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಅಂಕಿತವಾದ ಈ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು ಶಿವನ ಮನೆಯಾದ ಪ್ರೇತ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಚೆಲ್ಲಿದ ಕೂದಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುವುದನ್ನು ನಿನ್ನ ಶತ್ರುವಾದರೂ ಸಮ್ಮತಿಸಬಲ್ಲನೆ? ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಶಿವನ ವಕ್ಷಃಸ್ಥಲದ ಆಲಿಂಗನ ನಿನಗೆ ಸುಲಭವೇ ಆದರೂ ಹರಿಚಂದನದ ಲೇಪನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಿನ್ನ ಸ್ತನಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿವನ ಎದೆಗೆ ಬಳಿದಿರುವ ಚಿತಾಭಸ್ಮವು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಇದಕ್ಕಿಂತ ಅಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಬೇರೆ ಉಂಟೆ? ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾದ ನೀನು ಗಜರಾಜನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಮದುವೆಯ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ

ಹೋಗುವುದು ಸರಿ. ಆದರೆ ಶಿವನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಅವನ ವಾಹನವಾದ ಮುದಿ ವೃಷಭದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹೋಗುವುದನ್ನು ಜನರೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ನಗುತ್ತಾರಲ್ಲ! ಮೊಟ್ಟಮೊದಲೇ ನಿನಗೆ ಇದೊಂದು ವಿಡಂಬನೆಯಲ್ಲವೇ? ಕಾಂತಿಮತಿಯಾದ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಯಂತೆಯೇ ನೀನೂ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಮಾಗಮ ಬಯಸಿ ಶೋಚನೀಯಳಾಗಿಬಿಟ್ಟದ್ದೀಯೆ. ವರನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಯಾವ ಗುಣ ಶಿವನಲ್ಲಿದೆ, ಹೇಳು. ರೂಪ ನೋಡಿದರೆ ವಿರೂಪನಾದ ಮುಕ್ಕಣ್ಣ; ಕುಲ ಯಾವುದೋ ಗೊತ್ತೇ ಇಲ್ಲ; ಐಶ್ವರ್ಯವೋ ಅಂದರೆ ಹೊದೆಯಲೂ ಬಟ್ಟೆ ಇಲ್ಲದ ದಿಗಂಬರ. ಈ ತೆರನಾದ ಶಿವನೆಲ್ಲಿ? ಪುಣ್ಯಲಕ್ಷಣೆಯಾದ ನೀನೆಲ್ಲಿ? ನಿನ್ನ ಮನೋರಥ ಅಸತ್ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದೆ. ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ತಿರುಗಿಸು.'

ಈ ರೀತಿ ಜಟಿಲನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತೀರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಾದಿಸಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಾರ್ವತಿ ಕೋಪದಿಂದ ಹುಬ್ಬು ಗಂಟಿಕ್ಕಿ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದಳು.—

"ಶಿವನನ್ನು ನೀನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನೀನು ಈ ರೀತಿ ನನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತ ಈ ಲೋಕದ ರೀತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದುದು. ಅದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಊಹಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಂದಮತಿಗಳು ಇದನ್ನರಿಯದೆ ಅವರನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿವನು ಅಮಂಗಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನೆಂದು ನೀನು ಹೇಳಿದೆ. ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂಬುವವನೂ ಐಶ್ವರ್ಯಾಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳವನೂ ಮಂಗಳ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಜಗತ್ತಿಗೇ ರಕ್ಷಕನೂ, ಆಸೆಯೇ ಇಲ್ಲದವನೂ ಆದ ಶಿವನಿಗೆ ಈ ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದಾಗಬೇಕಾದುದಾದರೂ ಏನು? ಶಿವನು ಅಕಿಂಚನನೇನೋ ಹೌದು; ಆದರೆ ಅವನು ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಗೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನ ಅಲ್ಲವೆ? ಶ್ಮಶಾನವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ತ್ರಿಲೋಕನಾಥನಲ್ಲವೆ? ಭಯಂಕರ ರೂಪವುಳ್ಳವನಾದರೂ ಮಂಗಳಕರನಾದ ಶಿವನಲ್ಲವೆ? ಪಿನಾಕಪಾಣಿಯಾದ ಅಂತಹ ಶಿವನ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ಬಲ್ಲರು? ವಿಶ್ವಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶಿವನ ಶರೀರ ಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರಬಹುದು; ಹಾವು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು; ಗಜಾಜಿನವನ್ನು ಹೊದೆದಿರಬಹುದು; ಪೀತಾಂಬರವನ್ನು ಧರಿಸಿರಬಹುದು; ಕಪಾಲವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರಬಹುದು; ಚಂದ್ರನನ್ನು ಕಿರೀಟವಾಗಿ ಧರಿಸಿರಬಹುದು;

ಎಲ್ಲವೂ ಸಂಭವವೇ. ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಶಿವನು ಮೈಮೇಲೆ ಚಿತಾಭಸ್ಮ ಬಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಂದು ನೀನು ಹೇಳಿದೆ. ಹೌದು. ಅವನ ದೇಹದೊಡನೆ ಸಂಸರ್ಗ ಹೊಂದಿದ ಆ ಚಿತಾಭಸ್ಮವೂ ರಜೋಗುಣವನ್ನು ವಿಶುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ ಶಿವನ ನೃತ್ಯಾಭಿನಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗುದುರಿದ ಆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಐರಾವತದ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿಮಾಡುವ ಇಂದ್ರನೂ ಕೂಡ ಬಡವನೂ ಮುದಿ ಎತ್ತಿನಮೇಲೆ ಸವಾರಿಮಾಡುವವನೂ ಆದ ಶಿವನ ಪಾದಗಳಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲವೇ? ಶಿವನಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನೇ ಹೇಳಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನ ಒಂದು ಗುಣವನ್ನು ನೀನು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ, ಅವನ ಜನ್ಮ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತಹುದೆಂದು. ಆತ್ಮಭೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಕಾರಣನಾಗಿರುವ ಶಿವನ ಜನ್ಮ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಗೋಚರವಾದೀತು?

'ಇನ್ನು ಈ ವಿವಾದ ಸಾಕು. ಶಿವನು ಎಂತಹವನಾದರೂ ಆಗಿರಲಿ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಅವನಲ್ಲೇ ಭಾವೈಕರಸವಾಗಿ ನೆಲಸಿದೆ. ನನ್ನ ಇಷ್ಟದಂತೆಯೇ ಆಚರಿಸುವವಳು ನಾನು. ಇತರರ ಆಡಿಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ."

ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಜಟಿಲನು ಇನ್ನೂ ಏನೋ ಹೇಳಬಯಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಪಾರ್ವತಿ ಗಮನಿಸಿ ಸಖಿಯ ಕಡೆ ತಿರುಗಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದಳು—

"ಸಖಿ, ಈತನಿನ್ನೂ ಏನೋ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ತಡೆ. ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ನಿಂದಿಸುವವರೂ ಅಂತಹ ಮಾತು ಕೇಳುವವರೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಪಾಪಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಇರು, ನಾನೇ ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ."

—ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿ ರಭಸದಿಂದ ಪಾರ್ವತಿ ಹೊರಡಲುದ್ಯುಕ್ತಳಾದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಜಟಿಲನೂ ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ನಗುಮುಖನಾಗಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೈಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಲಜ್ಜೆಯೂ ಸಂತೋಷವೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲೇ ಉಂಟಾಯಿತು.

ಇದೇ ಲೇಖಕರ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ–ಪೀಠಿಕೆ–ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಡನೆ

ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳು	Rs. P.
ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತ (ಭಾಸವಿರಚಿತ)	6-00
ಊರುಭಂಗ (ಭಾಸವಿರಚಿತ)	3–00
ಪ್ರತಿಮಾ ನಾಟಕ (ಭಾಸವಿರಚಿತ)	4-00
ಅಭಿಷೇಕನಾಟಕ (ಭಾಸವಿರಚಿತ)	4–00
ಪಂಚರಾತ್ರಂ (ಭಾಸವಿರಚಿತ)	4–50
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯೌಗಂಧರಾಯಣ (ಭಾಸವಿರಚಿತ)	4–50
— ,, — ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ–ಟೀಕೆ–ಪೀಠಿಕೆ ಮಾತ್ರ	2–25
ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯಂ (ಕಾಳಿದಾಸವಿರಚಿತ)	5-00
ರತ್ನಾವಳೀ (ಶ್ರೀಹರ್ಷರಚಿತ) ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ–ಟೀಕೆ–ಪೀಠಿಕೆ ಮಾತ್ರ	1–50
ನಾಗಾನಂದ (ಶ್ರೀಹರ್ಷರಚಿತ) ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ–ಟೀಕೆ–ಪೀಠಿಕೆ ಮಾತ್ರ	1–75
ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಗಳು	
ರಘುವಂಶ ಸರ್ಗ ೪	1–12
—,,— ಸರ್ಗ ೬	2–60
—,,— ಸರ್ಗ ೧೩	2–50
—,,— ಸರ್ಗ ೧೪	2–50
ಬುದ್ಧಚರಿತ ಸರ್ಗ ೧	2–50
—,,— ಸರ್ಗ ೩	2-50
ಕುಮಾರಸಂಭವ ಸರ್ಗ ೩	2–25
—,,— ಸರ್ಗ ೫	2-50
—,,— ಸರ್ಗ ೬	2-50
ನೀತಿಶತಕ (ಭರ್ತೃಹರಿ ವಿರಚಿತ)	2–50
ಚಂಪೂರಾಮಾಯಣ— ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ	2-75
— ,, — —ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಕಾಂಡ	2–75
ಅಮರ ಶಬ್ದ ಧಾತುರೂಪ	0–62
ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿಹಾಸ	5-00
ಸ್ತೋತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು	
ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನ-ಚತುಃಶ್ಲೋಕೀ–ನೃಸಿಂಹಪಂಚಾಮೃತ	0–75
ಗದ್ಯತ್ರಯ (ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ)	ಪ್ರತಿಗಳು ಮುಗಿದಿವೆ
ಅಹೋಬಿಲ ಮಠ ವೈಭವ	1–50